Tweederangs kinderen bij de volksklasse: vondelingen uitbesteed in het Aalterse, 1828-1876

Filip BASTIAEN en Luc DE BAETS

Over vondelingkinderen in Aalter verschenen al enkele artikels. Ze slaan vooreerst op twee kinderen die in de eerste helft van de negentiende eeuw in Aalter zelf te vondeling werden gelegd, naast het hoogst merkwaardige verhaal van de gezinshereniging van twee Gentse vondelingen met hun Aalterse moeder in dezelfde periode en tot slot op een uitvoerige bronnenpublicatie over de gezinnen die 72 uitgestotenen gedurende korte of lange periode opvingen, voedden en opvoedden, al moet dit laatste nog blijken.[1] Deze bijdrage heeft als opzet de informatie verzameld in het laatst vermelde artikel, aangevuld met andere, te analyseren en te verwerken in een algemeen beeld, als een onderdeel van een – in zekere zin dubbele – collectieve biografie, waarbij de twee maatschappelijke groepen worden gevormd door enerzijds de betrokken vondelingen en anderzijds die groep individuen met als gemeenschappelijk kenmerk het tegen betaling opvoeden van die totaal vreemde kinderen. De ene groep kan voor een stuk niet los van de andere worden gezien, een vorm van interactie dus. Een (eerste) vorm van zelfkritiek is misschien hoe collectief dergelijke studie kan zijn met een beperkt werkgebied en navenante groep?[2]

1 De bedoelde artikels zijn respectievelijk Filip BASTIAEN, *Johannes Francies van Aeltre, een vondeling*, in: Land van de Woestijne 10/4 (1987), 13-19; Filip BASTIAEN, *Sprokkels uit het rijke Aalterse archief. Van Hoecke? Bienfait! Een Aalterse vondeling, 1827-1828*, in: Land van de Woestijne 38/1 (2015), 23-34; Filip BASTIAEN & Luc DE BAETS, *Vondelingen en Aalterse moeder herenigd in 1842: Petrus (1), Petrus (2) en Eugenie Van Volsem*, in: Land van de Woestijne 39/3 (2016), 47-64 en Luc DE BAETS & Filip BASTIAEN, *Aalterse pleeggezinnen voor Gentse vondelingen, 1830-1876*, in: De Levensboom 29/4 (2016), 131-174.

2 Interessant ter zake is alvast Christien BOOMSMA, *Prosopografie. Mogelijkheden en kanttekeningen*, in: Groniek. Historisch tijdschrift, 136 (1997), 358-363, alsook D. J. ROORDA, *Prosopografie, een onmogelijke mogelijkheid?*, in: Bijdragen en Mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden 94 (1979), 212-226 en Joop DE JONG, *Prosopografie, een mogelijkheid. Eliteonderzoek tussen politieke en sociaal-culturele geschiedenis*, in: Bijdragen en Mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden 111 (1996), 201-215.

Deze kleine studie is (maar) deels gebaseerd op die 72 kinderen en 44 opvanggezinnen. De laatste kunnen er ook slechts 42 zijn. We moeten met andere woorden kritisch staan tegenover ons voorafgaand onderzoek, waarvan we puur cijfermatig enkele foutjes rechtzetten. Dan nog is er geen zekerheid. Het beperkte staal is uiteraard op zich een kritiek punt, maar inherent aan de materie zelf. Daarmee doelen we niet zozeer op het – gelukkig – kleine aantal vondelingen, alhoewel ook dat relatief is. Het inzamelen van de informatie over deze beperkte groep toonde aan hoe arbeidsintensief dergelijk werk is, wat ook anderen voor ons al vaststelden. Dit slaat zowel op het achterhalen van de individuele levensloop van vondelingen als op het verzamelen van relevante data van de *vermoedelijke* pleeggezinnen, zeker vóór 1847. In de al aangehaalde bronnenpublicatie gingen we hierop even dieper in en wat we verder kort herhalen.
Voor bepaalde aspecten van ons onderzoek namen we ook de kinderen geplaatst in de Aalterse deelgemeenten Bellem, Lotenhulle en Poeke in beschouwing. Hiermee zijn de cijfers in het beste geval gebaseerd op 154 gevallen. Van de 82 vondelingen in de buurgemeenten maakten er zes kennis met twee gezinnen in hetzelfde dorp (in Aalter was dit tweemaal het geval). Met de *echte* Aalterse vondelingen, d.w.z. kinderen gevonden op het grondgebied van de gemeente in dezelfde periode, houden we geen rekening. Conclusie van deze inleidende alinea is alvast dat niets moeilijker is dan cijfers en dat representativiteit in deze niet evident is. De aangewende cijfers zijn deze waarover (grote) zekerheid bestaat en ze zijn bijgevolg al eens verschillend.

Een onderzoek naar vondelingkinderen kan men zeer eng tot uitermate breed opvatten. Zo laten wij het tijdstip van vinding, de seizoenschommelingen, de naamgeving en andere thema's, in hoge mate verbonden aan de vindplaats en de administratieve geplogenheden errond, grotendeels passeren, met verwijzing naar studies die daar meer op focusten.[3] We concentreren ons op de periode dat het kind, eventueel latere volwassene, in het Aalterse verbleef, met andere woorden vooral die kinderen die Aalter als eindstation in hun opvangsituatie hadden. Naarmate het schrijden in de tijd wordt de groep steeds kleiner. De normale gang van zaken, maar bij dergelijke doelgroep slinkt het staal voor het onderzoek van de levensloop vlugger: jeugdige oversterfte (is strikt genomen ook een levensloopelement) en overplaatsing (Aalter als tussenstation dus) leidden ertoe dat slechts een kleine groep na zijn *ontslag* – ca. 12-14-jarige leeftijd – in Aalter een actief leven uitbouwde. Voor zover mogelijk werd dit groepje ook buiten Aalter gevolgd.

3 Vanaf de jaren 1970 kwam de studie van zogenaamde vergeten of *marginale* groepen, waaronder ook vondelingen, op de voorgrond. Door toedoen van wijlen professor dr. Chris Vandenbroeke van UGent werden toen over dit onderwerp enkele licentiaatsverhandelingen gemaakt. Het zou duren tot omstreeks 2000 vooraleer ook aandacht aan de levensloop na de opvangperiode werd besteed. Enkele geconsulteerde studies bevatten veel algemene zaken, gebaseerd op heel wat (internationale) literatuur, maar bieden (helaas) weinig meerwaarde door eigen doorgedreven archiefonderzoek en hierop gebaseerd cijfermateriaal

Dit resulteerde in het afstappen van de oorspronkelijke werktitel, namelijk *Eens vondeling, altijd verstoteling*, en de uitbreiding met meer aandacht voor de *opvoeders*.
Dit artikel valt in twee delen uiteen: de eerste weken verblijf in Gent, of dus het stedelijk aspect, korter van omvang en vooral gebaseerd op literatuur, als achtergrond dus, en de plaatsing op het platteland, met het lokale cijfermateriaal. Zoals al aangehaald, vallen hierdoor nog aspecten uit de boot. Zo is het feit of de kinderen in ons staal al dan niet onwettig zijn, niet bepaald representatief te onderzoeken en ook minder relevant, wat ook ten dele geldt voor de seks-ratio en de leeftijd van de vondelingen. Dit geldt evenzeer voor het zogezegde andere huwelijkspatroon van deze bijzondere mensen, terwijl criminaliteit veeleer exemplarisch dan statistisch aan bod zal komen.[4] We wenden die feiten aan als een aanvulling op transities die (enigszins) representatief zijn. De kern van onze studie peilt naar het al of niet bevestigen van al vroeger geponeerde stellingen dat dergelijke kinderen, uitzonderingen te na gesproken, geen kans hadden in het leven, dat ze geen plaats hadden *aan het banket van de natuur*. Een tweede grote lijn is of er ook in het Aalterse met vondelingen werd gesjacherd. Was er sprake van een zekere uitbuiting en wie precies waren dan die uitbuiters? Zijn er aanwijzingen en onregelmatigheden? Hoe verliep zo'n opvang concreet? Uiteraard volgt daaruit of dit alles invloed had op het eventuele latere leven. Er rijzen veel vragen. Ze stellen is, zoals vaak, gemakkelijker dan ze beantwoorden.

1. ALTIJD EERST DE STAD

1.1 Het verschijnsel vondeling

In de zeventiende-achttiende eeuw met het tot stand komen van grote, gecentraliseerde staten met een absolutistisch regime en een mercantilistische economie was de overheid een grote kinderlast zeer genegen.[5]

4 Zie hierover Lien CEÛPPENS, *Levensloopanalyse van de Gentse vondelingen uit 1830-1831*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent (L&W, geschiedenis), 2006, 21: Brunet en Bideau kwamen in hun studie over Franse vondelingen in de 19de eeuw tot de conclusie dat vondelingen geen gewone mensen waren. Ze zouden meer onwettige kinderen krijgen, eerst samenwonen en nadien pas huwen, meer huwen met weduwen en weduwnaars en later huwen dan het nationale gemiddelde enz.

5 Het mercantilisme domineerde het economische beleid in West-Europa van het begin van de 16de eeuw tot het eind van de 18de eeuw. De theorie hield in dat de welvaart van een natie afhankelijk is van het aanbod van kapitaal in die natie. In de mercantilistische denkwijze worden economische activa (of kapitaal) vertegenwoordigd door edelmetalen (goud en zilver) en de handelsgoederen in het bezit van de staat. De theorie stelt rijkdom en het bezit van monetaire activa min of meer aan elkaar gelijk.
Deze rijkdom kon het best worden verhoogd door middel van een positieve handelsbalans met andere landen. De export moest worden gestimuleerd, de import moest worden ontmoedigd. Het middel hiertoe was het gebruik van respectievelijk exportsubsidies en het heffen van tarieven op de import. Er is een hoge mate van economische bemoeienis door de staat vereist. https://nl.wikipedia.org/wiki/Mercantilisme, geraadpleegd op 24 november 2016.

De Oostenrijkse advocaat en geleerde Philip Wilhelm von Hornick beschreef in zijn *Oesterreich über alles, wenn es nur will* uit 1684 een negen-punten-programma dat de uitgangspunten van het mercantilisme goed weergeeft. Een ervan was het aanmoedigen van een grote, werkende bevolking. Die populationistische doctrine stond vanzelfsprekend achter de bescherming van nieuw leven. Dat de Kerk hier uiteraard ook oren naar had, was daarenboven mooi meegenomen. Een gevolg was dat kindermoord en abortieve ingrepen meer geviseerd en vervolgd werden en steeds meer clandestien gebeurden. De gewone man, en ook enkele filosofen, stond niet zomaar achter die door zowat alle gezagsdragers nieuw opgelegde waarden. De basis hield meer van gecontroleerde groei, maar hij had daarbij enkel keuze uit enkele veeleer primitieve middelen.[6]

Om aan een al te grote kinderlast te ontkomen zocht de brede bevolking naar een alternatieve en humanere oplossing dan infanticide. Die werd gevonden in het te vondeling leggen of verlaten van kinderen. De praktijk is eeuwenoud. Hij komt voor in Griekse mythes en sagen en de kinderen werden niet zelden gered door herders. Terugkerende elementen in een lange-termijnbenadering (oudheid – vroege middeleeuwen) zijn de beperkte bestraffing en de redding door de goedheid van vreemden. John Boswell benoemde dit, volgens Stijn Maes, als *sociale redistributie* van kinderen uit de lagere klassen.[7] Cru gesteld: een groep gezinnen stootte het surplus aan kinderen af, dat door andere huishoudens met een tekort aan nakomelingen werd opgevangen. Het ging mogelijk om een onbewust sociaal mechanisme. De kinderen werden gered gezien hun vitaal belang voor de economie: de mens als belangrijk(st)e energiebron. Dit verschijnsel was een noodzakelijk, maatschappelijk aanvaard kwaad. Toch bleef het *afstoten* een strafbare daad. De overheden – zowat in heel West-Europa – sprongen wel laks om met opsporing en bestraffing, net ook omwille van de vrees voor kindermoord.[8] Ook van oudsher – denken we maar aan Romulus en Remus, de stichters van Rome – was het fenomeen vondeling vooral een stedelijke aangelegenheid. Het platteland draineerde zwangere vrouwen veelal naar de stad, die quasi borg stond voor anonimiteit.[9]

---

6 Chris VANDENBROEKE, *Vrijen & trouwen van de Middeleeuwen tot heden*, Brussel-Amsterdam, 1986, 207-209.

7 Stijn MAES, *Het leven van een vondeling. Over de opvang, het onderhoud en de opvoeding van vondelingen. Casus: De Gentse vondeling (1793-1893)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent (L&W, geschiedenis), 1999, 8 (we vonden de term *sociale redistributie* echter niet terug op de vermelde pagina's in navolgend boek; andere elementen wel); John BOSWELL, *Overgeleverd aan vreemden. Het verlaten van kinderen in de Oudheid en de Middeleeuwen*, Amsterdam (uitgeverij Balans), 1990, 35, 39, 294-300.

8 Chris VANDENBROEKE, *Vrijen & trouwen …*, 209.

9 Parijs is hiervan mogelijk het meest extreme voorbeeld. Tussen 1750 en 1850 werden jaarlijks 4 tot 7000 kinderen in de vondelinghuizen opgevangen. Sommigen kwamen uit Brussel, Luik en zelfs Londen. Godelieve WILLEMS, *"Gevonden in de rolle …". Vondelingen en verlaten kinderen in West-Europa. Onderzoek voor Gent in de 19de eeuw*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Nieuwe Geschiedenis UGent (L&W, geschiedenis), 1985, 8.

Maar wat te denken van de *Bellemse* Rosalie Van de Vaerd? Zij werd op 26 juli 1790 gedoopt onder de naam *rosa coleta de vaert* als *fia expositiam et inventam prope canalem in bellem* (meisje te vondeling gelegd en gevonden nabij het kanaal in Bellem).[10] Eerste, en correct, idee: vondelingen zijn van alle tijden en alle plaatsen. Een kanaal staat ook voor mobiliteit. Sproot zij wel uit Bellemse ouders of was zij een, uiteraard anoniem, importproduct, uit de buurt of de stad?

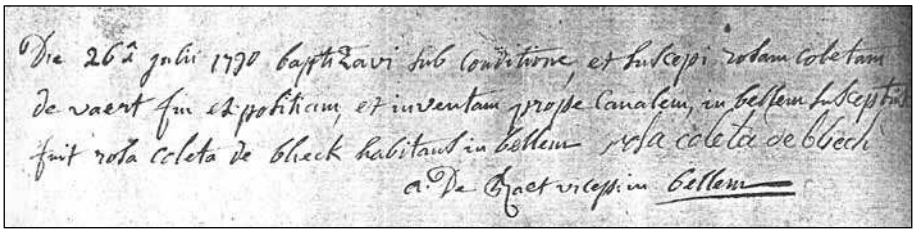

Doopakte van rosa coleta de vaert, *genoemd naar enerzijds haar vindplaats en anderzijds naar haar doophefster. Veel woorden werden er alvast niet aan vuil gemaakt.*

Onze Bellemse vondelinge brengt ons bij een scharnierperiode. In quasi heel West-Europa is er omstreeks het midden van de achttiende eeuw sprake van een markante cesuur. In de vakliteratuur wordt de periode 1750-1850 als een (demografische) scharniereeuw omschreven. Voor het eerst in de geschiedenis is er sprake van een aanhoudende bevolkingsstijging. De economie en de tewerkstelling volgden niet altijd in diezelfde mate, waardoor crisissen ontstonden. Die leidden op hun beurt tot spanningen op de huwelijksmarkt. Dit zorgde dan weer voor een hogere huwelijksleeftijd en een toenemend celibaat. Dit betekende echter niet dat jongeren niet seksueel actief waren. Een gevolg daarvan lezen we af in het stijgend aantal prenuptiale concepties, ruwweg een toename met factor drie (van zo'n 20 naar soms 60%), en het stijgend aantal onwettige of natuurlijke kinderen. In stedelijke milieus is soms sprake van een vertienvoudiging, van 2 à 3 naar 20-25%.[11] Ook in onze eigen plattelandsdorpen onderkenden we een toename van de drie aangehaalde feiten, maar niet in diezelfde mate, zeker niet voor de voorhuwelijkse betrekkingen en de onwettige kinderen.[12] De al aangehaalde, tijdelijke migratie naar of bevalling in de stad, kan zeker voor het laatste voor een vertekening hebben gezorgd, zoals blijkt uit de voorvallen Van Volsem.[13] Uit heel wat onderzoek blijkt er een zekere correlatie te zijn tussen de toename van onwettige kinderen en de toename van vondelingen, zonder

10 http://search.arch.be, parochieregisters Bellem, dopen, 819v°.
11 Chris VANDENBROEKE, *Vrijen & trouwen …*, 202-203 en 212.
12 Filip BASTIAEN, *Krachtlijnen van het demografisch proces*, in: Filip BASTIAEN e.a., *Geschiedenis van Lotenhulle*, Aalter, 2006, 242 (met ook verwijzingen naar Bellem, dat een ander gedrag dan Lotenhulle vertoonde).
13 Filip BASTIAEN & Luc DE BAETS, *Vondelingen en Aalterse moeder …*, 47-64.

dat er mag worden veralgemeend dat alle vondelingen onwettig zouden zijn.[14]

Vooraleer over te gaan tot de algemeen gangbare verklaring van het fenomeen vondeling in de scharniereeuw, willen we nog op een tendens wijzen. Vanaf het einde van het ancien régime zou de burgerij zich in toenemende mate bezighouden met de opvoeding en de opleiding van haar kinderen. Bij de volksklasse bleven deze onderwerpen nog decennialang onbesproken. Dit betekent geenszins dat zij geen genegenheid voor haar kroost betoonde. Het was enkel onder druk van specifieke omstandigheden dat afbreuk aan het universeel beginsel werd gedaan. Zo behoren kinderen hebben en het nageslacht bestendigen tot de wezenlijke kenmerken van bijvoorbeeld het huwelijk.
Bij toenemende verpaupering ziet men de bevolking een meer *kindvreemde* houding aannemen. Op die ogenblikken zijn de ontwikkelingskansen van kinderen volledig ondergeschikt aan een andere zorg, die van het zelfbehoud. Anders geformuleerd, de materiële zorg van de maatschappij bepaalt de *kindvriendelijkheid* ervan.[15] Het te vondeling leggen van kinderen geeft dan ook duidelijk een richting aan.

Bij de vermelding van de scharnierperiode wezen we op de bevolkingsgroei en enkele spanningen als de economie niet volgde. Een ander gevolg was ook het fenomeen te vondeling leggen. Zowat in heel West-Europa is ook hierbij een cesuur merkbaar, kort na het midden van de 18de eeuw. Een vertienvoudiging van het aantal, en zelfs meer, is helemaal niet uitzonderlijk. Dit deed zich ook bij ons voor. In Gent was dit nog meer uitgesproken, misschien ook deels te wijten aan de aanwezige medische faciliteiten.[16] Tot aan 1780 kwamen vondelingen weinig voor, maar tussen 1810 en 1850 ging het voortdurend over 100 tot 150 gevallen per jaar. Zeer merkwaardig is dat in onze regio dit afstoten van kinderen dus enkele tientallen jaren later plaats vond. Sommige auteurs menen daaruit te mogen besluiten dat de verarmingsprocessen in Vlaanderen later op gang kwamen dan in de buurlanden.

We hadden het er al over dat de bevolking zich beschaafder ging opstellen en minder haar toevlucht zocht in o.a. kindermoord en zwangerschapsafbreking. Een andere houding van de overheid (voornamelijk in katholieke landen) speelde hierin ook een rol. Die stelde zich soepeler op en de getroffen kinderen stonden niet langer buiten de wet.

14 Chris VANDENBROEKE, *Vrijen & trouwen* ..., 211.

15 Stijn MAES, *Het leven van een vondeling* ..., 5-6; Chris VANDENBROEKE, *De sociale leefwereld van het kind in Vlaanderen, 17e-19e eeuw*, in: Tijdschrift voor geschiedenis 94/3 (1981), 413.

16 Lien CEÛPPENS, *a.w.*, 49: zo was er het Burgerlijk hospitaal van de Bijloke, de Provinciale Vroedkundige School en heel wat andere materniteiten. Heel wat vrouwen uit de (wijde) omgeving trokken naar Gent om te bevallen (van een ongewenst kind). Dit maakte het achterlaten in alle anonimiteit een stuk gemakkelijker.

Ze werden *enfants de la patrie*, waardoor de overheid voor hun opvang en opvoeding moest instaan. Het gevolg was het inrichten van opvangcentra, de vondelinghuizen met een *schuif* of *rolle*. Voortaan kon iedereen ongestraft zijn/haar kind kwijt. Net ook de instellingen moeten hebben bijgedragen tot de flinke stijging.[17] Gezien de economische omstandigheden was elk bijkomend mondje een zware last. Daarenboven begonnen in de 18de eeuw al de sterfterisico's voor zuigelingen en peuters af te nemen, wat extra problemen voor tal van gezinnen kon meebrengen.

Onder brede lagen van de bevolking leefde trouwens het idee dat de kinderen in de instellingen er goed af waren: na enkele dagen verblijf trokken ze naar het *goede* platteland …[18]

We moeten ook opmerken dat sommigen ervan uitgingen dat de schuif, als radicale breuk tussen moeder en kind, net tot een daling van het aantal vondelingen zou leiden. Er mocht trouwens maar één zo'n instelling per arrondissement zijn.[19] Ook aan de daling van de kindermoorden wordt getwijfeld. Hoe dan ook werd kinderen te vondeling leggen beschouwd als een vorm van gezinsbeperking.[20]

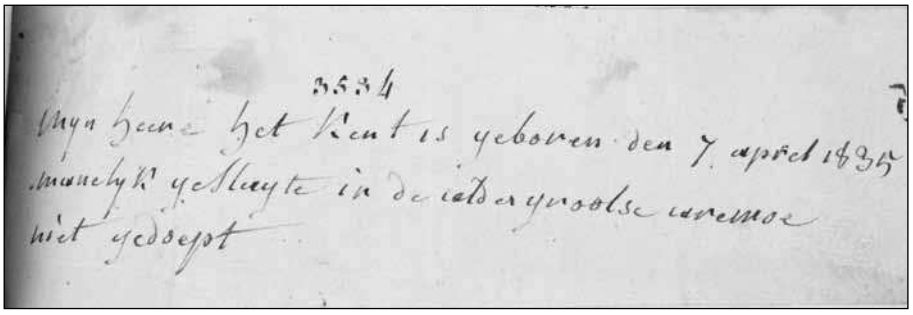

Celestien Hemel (°7 april 1835) verbleef 12 jaar in Aalter. Hij had het er beter, gezien hij in de alder grootse aremoe *was geboren.* (Archief ocmw-Gent)

Na het midden van de 19de eeuw, vooral na 1860, deed zich een nieuwe kentering voor waardoor het vondelingenprobleem drastisch verminderde. De vondelingenschuiven verdwenen en de sociaaleconomische omstandigheden veranderden, waarbij meer aandacht uitging naar preventie. Het ontstaan van kinderkribben was er een element van, naast het opkomen van geboortebeperking.

17 Lien CEÛPPENS, *a.w.*, 48: de opening van de Gentse schuif bleek een succes gezien in 1820 er 50% meer vondelingen werden genoteerd tegenover 1819.
18 Chris VANDENBROEKE, *Vrijen & trouwen …*, 210-213.
19 Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 20.
20 Interessant over de diverse zienswijzen e.d. is Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 2-64.

1.2 Burgerlijke Godshuizen en de rolle: aanvaarding en uitbesteding

Het van kracht worden van de Franse wetgeving in onze contreien bracht ook een grondige wijziging van de armenbedeling mee. Er kwamen twee nieuwe instellingen tot stand, namelijk de Burelen van Weldadigheid en de Commissies van de Burgerlijke Godshuizen. Deze laatste werden enkel opgericht in lokaliteiten met gods- en gasthuizen, voornamelijk in de steden. Ze bestonden uit vijf leden, benoemd en onder toezicht van de stad. Deze commissie beheerde de goederen, regelde de interne organisatie, benoemde personeelsleden en regelde de opname en het ontslag van hulpbehoevenden. In Gent kreeg ze de zorg voor de vondelingen toegewezen. Ze bracht hen onder in het Sint-Janshospitaal aan de Vlasmarkt. Men sprak ook van Sint-Jan-in-d'Olie, verbasterd tot Sint-Jan-ten-Dulle. De kinderen kregen er een eerste verzorging, maar werden zo vlug mogelijk naar het platteland overgebracht.

Een keizerlijk decreet van 1811 schreef de installatie van een vondelingenschuif voor. In Gent werd dit genegeerd tot in 1820. In februari van dat jaar ging de *rolle* open aan de Oude Schaapmarkt. Het aantal vondelingen bleef nog steeds stijgen, waardoor de Commissie niet langer alleen voor de opvang kon instaan. Eind 1834 besliste ze nieuwe lokalen op te richten, waarvan de organisatie werd toevertrouwd aan kanunnik Triest, ondervoorzitter van de Commissie en voogd van de vondelingen. Hij stichtte het jaar daarop een nieuwe kloosterorde, de Zusters Kindsheid Jesu, die de nieuwe vleugel van het hospitaal uitbaatten en er o.a. de vondelingen opvingen. De zusters opereerden er volledig onafhankelijk. De verhouding tussen de Commissie en de Orde verliep soms erg stroef.[21]

In 1822 moesten de gemeenten alle kosten inzake vondelingen op zich nemen, wat voor steden met een schuif zeer kostelijk was. Overal werd naar een oplossing gezocht, met een zeer diverse regeling tot gevolg. In Oost-Vlaanderen besliste het provinciebestuur de kosten te dragen. In 1834 kwam er dan een uniforme regeling voor heel het land: de provincie betaalde de helft en de rest was ten laste van de gemeente waar een kind werd gevonden. Het doodzwijgen van de schuif moest geïnterpreteerd worden als de wens ze op te doeken. In Gent leidde dit tot voortdurende discussies, ook al doordat er in West-Vlaanderen geen schuif meer was en dit voor de stad met de dichtstbijzijnde schuif nadelig was. De provincie- en stadsbesturen moesten gezamenlijk de knoop doorhakken. Toch bleef de Gentse schuif als laatste in ons land actief, tot in 1863.[22]

Hoe ging een en ander praktisch in zijn werk?[23] In Gent werden vondelingen dag en nacht in het Sint-Janshospitaal opgenomen.

---

21 Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 71-72.

22 IBIDEM, 50-51 en 72 en Stijn MAES, *a.w.*, 31.

23 Deze passus is bijna volledig gebaseerd op Stijn MAES, *a.w.*, 36 e.v. Specifieke bronvermeldingen nemen we enkel op voor aanvullingen uit andere werken.

Wie tot het achterlaten aldaar had besloten, moest het kind in de draaitrommel leggen en de bel rinkelen. Deze vorm was gelegaliseerd door het vernoemde keizerlijk decreet van 1811, terwijl het elders te vondeling leggen volgens het Strafwetboek een strafbare daad was. De schuif bood ook het voordeel van een vlug en gegarandeerd vinden en bijgevolg ook verzorging.
Aan de daad was voor het vondelingenhuis enig administratief werk verbonden: het opstellen van een proces-verbaal, het kind kreeg een nummer en een verzegeld halskettinkje als herkenningsteken.[24] Het moest ook het pv bij zich dragen, onder meer om verwisseling te voorkomen. Het kind werd met zijn nummer ook in de *vondelingboeken* geregistreerd met de (gegeven) voornaam en naam, de vermoedelijke leeftijd, het tijdstip en de plaats van vinding, de kledij en eventuele herkenningstekens. Deze laatste werden hoofdzakelijk gebruikt om later het kind te kunnen terugvragen. Veelgebruikte zaken waren doorgeknipte speelkaarten, heiligenprentjes, briefjes, stukjes stof enz.

Bewaarde kledingstukjes van de in Aalter laatst bestede vondeling Maurits Preso, 1862. (Kunstcollectie Archief ocmw-Gent)

Een ander soort briefjes gaf vaak aan of het kind was gedoopt. Niet alleen gezien de tijdsomstandigheden, maar ook door het binnentreden van de christelijke gemeenschap van de zusters, was hun zielenheil van groot belang. Daar de dood nooit veraf was, was het doopsel een van de eerste bekommernissen. Het vond ook neerslag in het register. Op hetzelfde briefje werd soms ook een voornaam, zelfs een (valse of gefingeerde) familienaam, meegedeeld.[25] Die waren uiteraard ook noodzakelijk voor de registratie bij de burgerlijke stand, waar de vondeling- of vindingakte de geboorteakte verving. De naamgeving kwam in principe de ambtenaar van de burgerlijke stand toe, maar vaak gebeurde dit door de beheerders van de instelling. Een naam op een bij het kind gevonden briefje (zoals Melania Wittevrongel), ook al met het oog op latere identificatie, werd tot het begin van de jaren 40 van de negentiende eeuw behouden, maar nadien systematisch gewijzigd.

24 Lien CEÛPPENS, *a.w.*, 25 heeft het over een tinnen oorplaatje dat op de leeftijd van zes jaar werd verwijderd.

25 Over het gebruik van een valse familienaam zie Filip BASTIAEN & Luc DE BAETS, *Vondelingen en Aalterse moeder herenigd in 1842…*, 50 en 53.
Alle voorbeelden in de tekst en ook de illustraties slaan op vondelingen in het Aalterse uitbesteed.

De namen kunnen in tal van categorieën worden ingedeeld, gaande van logisch – zoals de juridische toestand van het kind, de vindplaats, het tijdstip enz. – over opgelegde namen zoals vermeld op de gemelde briefjes tot de *fantaisistische* namen. In Gent nam men zijn toevlucht tot bepaalde thema's, waarbij soms ook een alfabetische volgorde werd aangehouden. Europese stedennamen lijken de meest verantwoorde, maar bij andere reeksen kan men bedenkingen hebben. Pas in 1812 werd de betrokkenen gevraagd de kinderen geen onbehoorlijke of zelfs belachelijke namen te geven. Ook een naamgeving die aan de verlating refereerde was uit den boze, net als bestaande familienamen.[26] Toch zijn er dergelijke te vinden, zoals Jan Van Maldegem (naar een wijknaam). Het is duidelijk dat de idiote namen of deze die bijna letterlijk het *vondelingzijn* op het voorhoofd van het kind schreven, tot stigmatisering (konden) leid(d)en. Dit vertelt ons ook iets over de heersende mentaliteit, over onverschilligheid en gemakzucht, die zeker niet getuigen van – de nu alvast gewenste strikte – neutraliteit in het openbaar leven.

De leeftijd bij het te vondeling leggen behandelen we niet, daar het in ons opzet interessanter lijkt de leeftijd bij de (diverse) plaatsing(en) te bekijken. Naast de administratieve zorg werd het kind ook medisch onderzocht. Besmettelijke ziekten of andere kwalen konden mee bepalen wat er met het kind zou gebeuren. Ook de overlevingskansen hingen hiermee samen. In Gent was doorgaans een drietal voedsters in het vondelingentehuis aanwezig. Zij zoogden twee kinderen, een zeldzame keer drie. Dit werd bepaald via interne reglementen, die ook handelden over hun vergoeding, inclusief kost en inwoon, hun voeding, hun bezigheden. De theorie was mooier dan de praktijk: er waren te weinig voedsters of ze waren zelf door de crisis ondervoed, zodat het systeem van *dry-nursing* (kunstmatige voeding met minder of geen moedermelk, eventueel zogen bij geiten, gebruiken van zuigflessen of voeden met een pap) vermoedelijk ook in Gent noodzakelijk werd.
De verblijfsduur in het tehuis zou voortdurend zijn toegenomen, van zo'n 13 naar 53 dagen. Dit kwam enerzijds door de moeilijkheid geschikte

26 Deze indeling, met heel wat onderverdelingen, is te vinden in Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 118-123. We geven hierna slechts enkele voorbeelden van vondelingennamen die in het Aalterse sporen nalieten. Wat de juridische toestand betreft kunnen we verwijzen naar Helena en Paulus Bystand, respectievelijk een tijd in Aalter en Lotenhulle verblijvend. Het benoemen naar de vindplaats was al een oud gebruik. Zo overleed ook al in Lotenhulle in 1843 Maria Catharina Van Trappen, gevonden in Gent ca. 1760. Hetzelfde geldt voor Coleta Krevel die in de *korte krevelstege* werd gevonden. De weersomstandigheden waren een kenmerk van het tijdstip van het vinden, zoals bij Joseph Vriesland die in 1833 in Aalter vertoefde. Fulvie Naelde werd zo genoemd omdat ze een *houten naeldekoker* bij zich had. Namen als Bemiddelt en Wellust (beide in Bellem) lijken niet bepaald neutraal. De namenlijst verwijzend naar (Europese) steden, al dan niet voorafgegaan door Van of De, is zeer lang: Madrid, Tripoli, Van Bayonne, De Rennes, Van Warschau enz. Andere berusten vermoedelijk louter op fantasie, zoals Preso (Aalter), maar wat te denken van Metaal en Aflaet (beide in Bellem)?

voedsters op het platteland te vinden en anderzijds wou men hun gezonde kinderen meegeven.[27]

Het plaatsen van vondelingen, maar ook van kinderen in het algemeen, bij voedsters is een oud gebruik. Zeker voor de tweede groep ging het om *wet-nursing*, het plaatsen bij een vrouw die zelf recent was bevallen en die dus borstvoeding gaf. Aspecten als sociale standing, het afwegen van kosten tussen werken en zelf voeden of het denigrerende *baby-farming* zouden ons in deze context te ver leiden.[28]
De Franse wetgeving sloot aan bij de vroegere gebruiken en bepaalde onder meer dat het vondelingenhuis slechts een tijdelijke verblijfplaats mocht zijn. De voorwaarden voor opvanggezinnen waren beperkt: ze mochten zelf niet van armensteun afhankelijk zijn en moesten een bewijs van goed gedrag en zeden voorleggen.[29] Daarnaast moest nog een certificaat, afgegeven door de burgemeester, worden verstrekt. De inhoud omschreef in feite de ideale voedster. Er bestaat gerede twijfel of het wettelijke land overeenstemde met het werkelijke.[30] Dit proberen we in deel 2 te beantwoorden.

1.3 Bronnen: waarde en beperkingen

In onze inleiding hadden we het over het aantal vondelingkinderen voor deze studie. We plaatsten al direct een kritische noot bij het cijfermateriaal, zonder het over onze bronnen te hebben. Ook hierin onderkennen we twee groepen, naargelang we het hebben over de kinderen of de zorg- of pleegouders. Eens de kinderen in Aalter zijn, zijn de bronnen doorgaans dezelfde. We zouden dit item kunnen opsplitsen, maar het leek ons beter het tussen het stedelijke en het landelijke onderdeel te plaatsen, ook doordat we voor een deel ons tot een samenvattende herhaling zullen beperken.

Voor de periode vóór de uitbesteding, en ook tussen twee uitbestedingen door, zijn we aangewezen op de al vermelde Gentse vondelingenregisters. Die bron is intussen al uitvoerig bestudeerd, wat mag blijken uit diverse geciteerde auteurs en werken. Het weze duidelijk dat deze bron voor alle verricht onderzoek en ook voor eventuele toekomende deelstudies van onschatbaar belang is. Dit neemt niet weg dat ze ons nog altijd voor problemen stelt, zoals de concrete betekenis van de *voorafgaande voedster,* doorgaans als eerste betalingspost bij een pleeggezin. Een gelijkaardige bepaling durft ook voorkomen als een kind de *opvang* verlaat.[31]

27 Stijn MAES, *a.w.*, 39-46.
28 Zie hierover Stijn MAES, *a.w.*, 47-55.
29 Dit document werd vervangen door het uittreksel uit het strafregister, waarvan twee modellen bestaan, naargelang van de aard van de activiteit waarvoor het wordt aangevraagd.
30 Stijn MAES, *a.w.*, 56-58.
31 Gezien we geen adequate uitleg in diverse werken vonden, contacteerden we op 18 november 2016 via e-mail het ocmw van Gent. Enkele dagen later kregen we meegedeeld dat men een concreet antwoord schuldig moest blijven, met daarnaast verwijzing naar de al meermaals vermelde thesis van Stijn MAES en enkele fragmenten eruit aan toegevoegd. De vraag blijft open.

De Gentse vondelingenregisters zijn, stilaan meer eigen aan de tijd, digitaal beschikbaar en doorzoekbaar volgens vooraf bepaalde criteria. Dit is een enorme luxe, maar houdt ook beperkingen in. Zoeken op basis van een ander criterium, voor ons dus de bestedingsplaatsen, is uitgesloten, tenzij men de ruim 7 000 dossiers stuk voor stuk doorneemt. Gelukkig verkregen we van het Gentse ocmw een bijkomend ontsluitingsmiddel, namelijk een Excel-lijst waarop de door ons gewenste informatie is opgenomen. Met andere woorden, met enkele muisklikken kregen we informatie over welke kinderen wanneer in welke gemeente verbleven.

Het digitaal ter beschikking stellen van de gegevens heeft voor veel onderzoek onmiskenbaar een pak voordelen. Maar het is menselijk dat er in de nieuwe ontsluiting foutjes sluipen, die in principe steeds zijn recht te zetten door het oorspronkelijke document ernaast te leggen. We denken daarbij aan foutieve geboortedata (inclusief het jaar). Zo lijkt het erop dat Monica Sluyse (dossier 5054) geboren is op 6 november 1828, terwijl dit 26 juni 1846 moet zijn. We ontdekten nog gelijkaardige verschrijvingen. Maar dit bleek niet het enige euvel, want ook in haar eigenlijke dossier liep er, historisch nu, iets fout.[32] Over Josepha Conty (dossier 4179) daarentegen blijven we bijna helemaal in het ongewisse, daar haar dossier niet valt te openen.[33] Het Gentse ocmw-archief beschikt vermoedelijk over nog heel wat meer dan wat online raadpleegbaar is, en wat ons een nog duidelijker beeld zou scheppen. We raadpleegden dit echter niet.

32 De laatste betaling slaat op het laatste kwartaal 1856 en pas daarna komt de Lootse Bernard Notteboom als pleegvader op de proppen. De formulering *Dit kind is toevertrouwt aan* betekent in principe dat het oud genoeg was voor *ontslag* (doorgaans 12 à 14 jaar) en dat het bij het genoemde pleeggezin bleef wonen. Tot onze verbazing stonden geen uitbetalingen genoteerd voor Notteboom, terwijl op dat ogenblik Monica slechts 10 ½ jaar oud was. De al vermelde ocmw-lijst had het ook enkel over plaatsing in 1856, wat aanvaardbaar lijkt volgens het origineel dossier, maar niet over het einde ervan. Vermoedelijk zijn er nog meer documenten beschikbaar, want de digitale ontsluitingslijst gaf als ontslag 2 januari 1859 (in praktijk dus 31 december 1858) op. Met de diverse aantekeningen maakten we de reconstructie dat Monica Sluyse vermoedelijk al vanaf april 1856 bij Bernard Notteboom verbleef, maar dat een deel van de vergoedingen niet werd ingeschreven en een deel foutief. Ze verbleef er tegen betaling tegen eind december 1858, maar bleef er ook nadien nog wonen.
Gelukkig heeft iemand in het origineel dossier achteraf een bijkomende aantekening gemaakt.

33 Dit mislukte zowel op het beschikbare nummer als op de, op diverse wijzen geschreven, familienaam. De al vermelde lijst leerde ons dat haar opvang bij de Lotenhullenaar Karel Derdeyn in 1840 zowel aanving als eindigde. Ze werd vermoedelijk overgeplaatst, want we vonden alvast geen overlijden in Lotenhulle. Voorts kon enkel worden afgeleid dat het om een eerste plaatsing ging.
Onze opmerkingen laten vermoeden dat er meer documenten dan het gedigitaliseerd dossier en de aangevraagde overzichtslijst in Excel beschikbaar zijn. Omwille van tijdsredenen en de vermoedelijk beperkte relevantie, raadpleegden we die andere niet. De twee gemakkelijk beschikbare leken ons voldoende voor onze studie, daar we vooral de lokale elementen, het verblijf op het platteland, wilden bestuderen.

Plaatsaanduidingen, zowel in Gentse als Aalterse bronnen, deden ons al eens twijfelen of we met de juiste persoon te doen hadden. Het opvanggezin Aerens-Schaeck werd in de Kattewegel in Lotenhulle gesitueerd. Nadien was de plaatsnaam doorgehaald voor Aalter. Dit werd een dankbaar gegeven, want de familie woonde tot kort voor de komst van een bestedeling in het eerste dorp, waar haar eigen kinderen werden geboren.
Het eerste Aalterse bevolkingsregister en straatnamen getuigen evenmin van een grote liefde. De bevolkingsopnemers beperkten zich doorgaans tot wijknamen, soms enkel af te leiden door de folio's voor en na te bekijken. Dit lijkt op zich geen probleem, tenzij men dit gegeven moet confronteren met notities uit akten burgerlijke stand. Een goede (historisch-)geografische en toponymische kennis kan heel wat baten.

Het inwinnen van informatie over de pleeggezinnen is voor Aalter geen gemakkelijke klus, gezien het ontbreken van bevolkingsregisters of verwante bronnen vroeger dan 1847. Veruit het grootste deel van de vondelingen werd voordien geplaatst en had Aalter op dat moment ook al om diverse redenen verlaten. Het arbeidsintensieve karakter van het onderzoek werd er alleen maar door verhoogd. De officiële verblijfplaats van de geplaatste kinderen was daarenboven Gent, waardoor zelfs van de later geplaatste vondelingen de inschrijving in een bevolkingsregister niet steeds verzekerd is (en waarmee we meermaals werden geconfronteerd). Het spreekt voor zich dat in het bevolkingsregister 1847-56 toch nog heel wat te vinden valt over de gezinnen die zich voor die datum over verstoten kinderen *ontfermden*. Maar dan rijzen nieuwe problemen. Uit de bovenstaande bronnen puurden we maar al te vaak enkel de naam van een man, zonder meer. Je moet dan al hopen dat de schrijfwijze niet te veel, of sterk afwijkende, vormen aanneemt. Een vermelding als *weduwe van* bood niet zelden een meerwaarde. In een wat grotere gemeente als Aalter kwamen wel meerdere naamgenoten met een zelfde voornaam voor, voor zover die ook al niet door elkaar waren gehaspeld of werden gebruikt.

Het overlijden van de bestedeling is voor de historicus dan vaak een *kans* (*meevaller* of *geluk* is in deze context niet bepaald het goede woord), daar dan toch minstens de wijk- of straatnaam werd vermeld. Als de man in kwestie dan ook nog persoonlijk de aangifte deed, waren we kinderlijkblij, daar dit de identificatie ten zeerste ten goede kwam.
Toch konden we drie *opvoeders* niet (correct of volledig) duiden. Voor ten minste twee anderen hebben we het nodige voorbehoud, terwijl we bij nog anderen kanttekeningen maakten. Het gaat al vlug om 10% (op 42 of 44, daar zelfs twijfel heerst over o.a. twee alleenstaande vrouwen, die mogelijkerwijs tot één zijn te herleiden).

De registers van de burgerlijke stand, meer bepaald de overlijdensakten en deels door die beperkte reikwijdte, bleken de meest adequate bronnen. In het gemeentearchief vonden we daarnaast nog een bundel documenten over de plaatsing van vondelingen en verlaten kinderen. De informatie hierin was, net als in de akten, vrij beperkt. In de registers van de

uitgaande briefwisseling is er slechts sporadisch iets te vinden. Het gaat doorgaans om echte toevalstreffers, die een schat aan informatie over (het leven van) de vondeling zelf bieden.[34]

Aansluitend bij de problematiek van de bevolkingsregisters ronden we af met nogmaals te wijzen op de vaak kleine grootorde van onze cijfers. Doordat een deel van de pleegouders, opeenvolgend of zelfs gelijktijdig, meerdere vondelingen in huis nam, is dat staal (beduidend) kleiner dan de 162 uitbestedingen. In de inleiding wezen we er ook op dat we initieel ons focusten op bestedelingen en hun verzorgers in het historische Aalter. Gezien het net geschetste beeld van het onderzoek, was het niet evident dit vlug uit te breiden voor de drie buurgemeenten. Het inzamelen van sommige gegevens kon wel vlot gaan, zodat we voor bepaalde benaderingen ons kunnen baseren op meer cases dan 42/44 of 74, respectievelijk het aantal pleeggezinnen en uitbestedingen in Aalter. De verwerkte cijfers schommelen dus voortdurend, waardoor we er ons van bewust zijn dat zeker bij de kleine aantallen de statistische betrouwbaarheid veeleer beperkt kan en zal zijn.

2. NAAR HET AALTERSE PLATTELAND

Er wordt voortdurend gewezen op het voordeel om de kinderen op het platteland op te voeden. Naast enkele praktische argumenten gaat het om een stuk theorie. Het stedelijk milieu zou minder geschikt zijn, daar de kinderen al veel hadden geleden en verzwakt waren. Gezonde buitenlucht en eenvoudige, maar gezonde voeding speelden ook een rol.

De verantwoordelijken wilden ook een zekere garantie dat ze niet werden bedrogen. Naar verluidt kwam het voor dat iemand haar eigen kind te vondeling legde en zich dan als voedster aanbood om de vergoeding op te strijken.
In Frankrijk bestond er daarenboven concurrentie tussen vondelingen en wettige kinderen. Deze laatsten slaagden erin de beste en meest nabije voedsters in te palmen. Bijgevolg moest men zijn toevlucht elders nemen. Sommigen zagen de drainage van kinderen in een brede rurale economische context. Vondelingtehuizen namen talrijke kinderen als een product van rurale ontwrichting op en stuurden hen terug. Met hen vloeiden geld en goederen naar de dorpen, waardoor het systeem van groot belang voor het platteland zou zijn, door de input van mensenlevens en geld.[35] Het komt mij voor dat enig ernstig rekenwerk dit vlug kan ontkrachten.[36]

---

34 De tekst over de Aalterse bronnen is gebaseerd op Luc DE BAETS & Filip BASTIAEN, *Aalterse pleeggezinnen voor Gentse vondelingen …,* 133-135, alsook op de opvanggezinnen onder de nummers 14, 15, 18, 19 en 24. Ook informatie bij heel wat andere gezinnen toont de moeilijkheidsgraad van zo'n onderzoek aan.

35 Stijn MAES, *a.w.*, 61-63.

36 Meerdere auteurs wijzen er trouwens op dat het steeds moeilijker werd om pleeggezinnen te vinden door de te geringe verdiensten.

2.1 Algemene facetten van de lokale uitbesteding

De Gentse Burgerlijke Godshuizen zouden in totaal 162 keer een vondelingkind in Aalterse richting sturen. Zoals hoger aangehaald, bedoelen we hiermee zowel naar Aalter als naar Bellem, Lotenhulle en Poeke. Ook toen was Aalter de *grootste* gemeente en ze nam – *noblesse oblige* – ook het grootste contingent op. Daarmee is inzake de verhoudingen zowat alles gezegd. Vergelijken op gemeentelijk niveau is in dergelijke materie geen echte parameter, daar het bestuur er in principe geen impact op heeft. Het zijn individuele bewoners die beslissen tot deelname aan het opzet. We bekeken toch eens welke inspanningen die inwoners per lokaliteit zich getroosten. We plaatsten hiertoe het aantal uitbestedingen tegenover het gemiddelde inwonersaantal tussen 1830 en 1850.[37] Dit leidt tot een verhouding (in promille) van 12,61 voor Aalter tegenover 6,58 voor Poeke, 11,89 voor Bellem en van maar liefst 19,78 voor Lotenhulle.[38]

De verschillen zijn dus vrij groot. Maar opnieuw, cijfers zeggen soms veel, maar vaak ook weinig. Het in beschouwing nemen van de totale verblijfsduur van de kinderen per rurale gemeenschap kan mogelijks een andere verhouding naar voren schuiven (de verblijfsduur had zeker impact op het aantal bestedingen; dit komt verder bij bepaalde aspecten of exemplarisch aan bod). De vraag blijft maar of we aan dergelijke elementen conclusies kunnen vastknopen. Was de bereidheid tot *zorg* – wat hieronder ook mag worden verstaan – in Lotenhulle echt hoger? Waren er andere beweegredenen? We denken onder andere aan financiële motieven. Bestond er een vorm van promotie voor opvang? Of was er een zekere mond-tot-mondreclame via bijvoorbeeld familie of buurten? Deze eerste cijfers geven hieromtrent niets prijs, maar andere benaderingen zullen verder hierop enig licht werpen.

Het puur mathematische leert ons wel veel over de spreiding in de tijd van de uitbestede jongeren. De eerste vondeling arriveerde in Bellem in 1828. Grafiek 1 laat dan een korte, maar zeer sterke toename zien tot aan 1840. We zien bijna net de omgekeerde evolutie in het volgende decennium en na 1850 dooft het uitbestedingsscenario stilletjes uit. De laatste twee kinderen dienden zich aan in 1862 en 1863.

37 Ca. 1830 waren de drie latere deelgemeenten (Bellem, Lotenhulle en Poeke) iets volkrijker dan Aalter: ongeveer 5750 tegenover 5512 inwoners. In 1840 was het verschil geslonken tot minder dan 100 inwoners (6041 tegenover 5952) en in 1850 was het verschil verwaarloosbaar: 6145 Aalternaren tegenover 6154 in de drie andere dorpen.

38 Stijn MAES, *a.w.,* 274-278 berekende de promille per periodes van 20 jaar en globaal, maar komt tot heel andere (hogere) cijfers. De gebruikte methodiek is niet vermeld. Hij brengt Aalter en Lotenhulle ook in dezelfde groep onder, Bellem in een iets lagere en Poeke in de op een na laagste (de laagste is 0‰). We stellen dus algemeen dezelfde trend vast.

Grafiek 1
Spreiding uitbestedingen

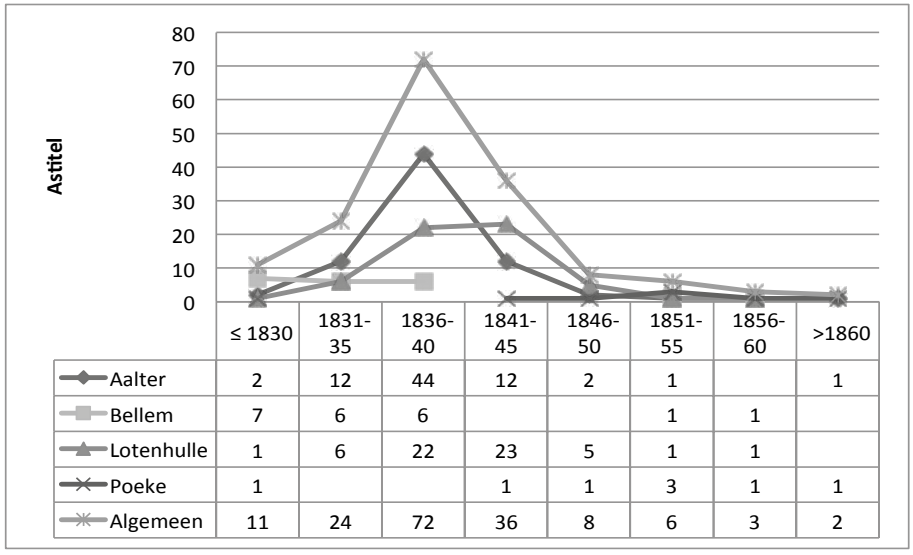

	≤ 1830	1831-35	1836-40	1841-45	1846-50	1851-55	1856-60	>1860
Aalter	2	12	44	12	2	1		1
Bellem	7	6	6			1	1	
Lotenhulle	1	6	22	23	5	1	1	
Poeke	1			1	1	3	1	1
Algemeen	11	24	72	36	8	6	3	2

We namen alle uitbestedingen in beschouwing. Het is namelijk zo dat sommige kinderen na een korte of langere periode naar een ander gezin werden overgeplaatst (zie verder). Als we enkel rekening houden met eerste plaatsingen, dan onderkennen we een vrijwel identieke evolutie (zoals ook merkbaar in grafiek 2).

Een conclusie uit de grafiek zou ook kunnen zijn dat er net voor de grote crisis van de jaren veertig van de 19de eeuw veruit het meest vondelingen voorkwamen. Dit lijkt weinig geloofwaardig en is ook in tegenspraak met het eerder aangehaalde over de scharniereeuw.

We zetten bijgevolg in grafiek 2 deze spreiding of evolutie uit tegenover de vondelingencijfers *an sich*. Bij het bespreken beperken we ons, om evidente redenen, tot een vergelijking met de eerste plaatsingen. Een eerste vaststelling is de enorme discrepantie tussen de lijnen. In Gent kwamen zowat alle Oost-Vlaamse (en ook wel West-Vlaamse) vondelingen terecht, van waaruit ze dan over de provincie (opnieuw) werden verdeeld/uitbesteed. Onze vier gemeenten namen dus maar een fractie van die uitgestoten kinderen op. We moeten wel in het achterhoofd houden dat een deel van de kinderen, gezien hun vroegtijdige dood, geen opvang behoefde en er aldus een vertekening ontstaat.[39] Interessanter is dat we helemaal geen parallelle lijnen zien.

39 Bij het raadplegen van meerdere studies vonden we eenmaal absolute cijfers per decennium. We zullen die verder in hun globaliteit gebruiken. Voor deze vergelijking maakt dit vermoedelijk niet zo veel uit.

De meest opvallende punten zijn vooreerst het zeer lage aandeel in de opvang in het Aalterse op het ogenblik dat het aantal gevonden kinderen piekte (tot aan 1835); vervolgens zien we een enorme opvangbereidheid net als het te vondeling leggen een flinke duik neemt, waarna die bereidheid vrij vlug afneemt hoewel zich een nieuwe stijging voordoet, en ze wordt tot slot vanaf omstreeks 1850 marginaal. Procentueel krijgen we een aandeel voor het Aalterse van 1,5 vóór 1830, stijgend naar 2,9 en zo naar 10,4 op het hoogtepunt tussen 1836 en 1840. Nadien daalt de Aalterse inbreng tot 3,7% om vanaf 1846 nog hooguit 0,6% te bedragen. Deze feiten versterken niet alleen de vaststellingen uit grafiek 1 (de piek), maar stellen ze ook in een ander daglicht. De onderlinge verhoudingen zijn doorgaans extremer: voor de eerste drie vijfjaarlijkse perioden vanaf 1830 bedraagt die voor de absolute cijfers ⅓ – 1 – ½, terwijl die voor de relatieve cijfers ca. ¼ - 1 – ⅓ is.

Grafiek 2
Verhouding vondelingen en uitbestedingen

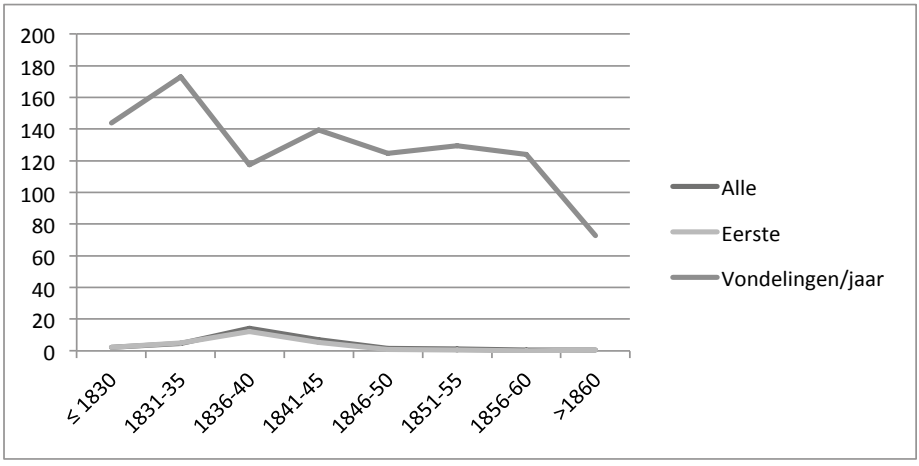

Het piekmoment maakt ook duidelijk dat andere vormen van opdeling quasi onmogelijk zijn, omdat het soms al om kleine groepjes gaat. Ook het vaststellen van evoluties is hierdoor uitgesloten.

Naast de uitgesproken algemene evolutie vallen nog enkele tendensen af te leiden. Het opvangen van vondelingen kwam op gang in Bellem. Zeven kinderen of een derde van het aantal voor dit dorp vond er een tijdelijke thuis tot aan 1830. Na 1836 vond er uitzonderlijk een uitbesteding plaats. Aalter en Lotenhulle vertonen dezelfde intensiteit in het *topdecennium* 1831-40, waarna Lotenhullenaren een dubbele inspanning leveren de daaropvolgende vijf jaar (zelfs viervoudig, rekening houdend met het bevolkingscijfer). We noteren diezelfde verhouding nadien nog vijf jaar. Het *dwergdorp* Poeke werd, op één uitzondering na, pas na 1845 als opvanglocatie *ontdekt*.

Zijn er verklaringen te vinden voor zowel het algemene piekmoment als de verschillen tussen de dorpen qua tijdstip en omvang van het in huis nemen van vreemde kinderen?
Het is een feit dat vanuit Gent steeds verder voor opvangplaatsen moest worden gezocht. De redenen waren divers. Door meer plaatsingen waren meer gezinnen nodig. Eerst nam men de dichtste, daar de verplaatsingsafstand nefast kon zijn voor het kind. Ook de vergoeding zou hierin een rol hebben gespeeld, zodat men zich richtte op minder ontwikkelde en armere gebieden.[40]

De gemeente Bellem bood misschien het voordeel dat ze bereikbaar was via het kanaal, wat de vroege opvang kan verklaren. Dit gold ook voor Aalter, maar met dien verstande dat de afstand groter was en dat het centrum en de bewoning verder van het kanaal en de aanlegplaatsen lagen. Na 1837 genoot deze gemeente van een extra communicatiemiddel, namelijk de trein met een spoorwegstation.[41] In 1839 arriveerden maar liefst 23 of bijna 33% van alle bestedelingen. De band zou dus kunnen, maar waarom nadien de sterke terugval? Kon Lotenhulle hier mee van profiteren? Poeke was niet alleen een klein, maar ook moeilijk te bereiken dorp. Bellem grenst daarnaast ook aan Zomergem en net dat kanton kreeg vóór 1830 al veel kinderen te verzorgen. Na 1830 en dit tot 1849 behoorden de kantons Deinze en Zomergem tot de koplopers.[42] Dit verklaart zeer veel voor Aalter en Lotenhulle, maar dit verklaart echter niet waarom de Bellemse opvang wegdeemsterde na 1840. Na 1850 werd 21% van de vondelingen richting West-Vlaanderen gestuurd, net op het ogenblik dat de vergoedingen de levensduurte niet volgden. Dit is duidelijk merkbaar voor drie van onze dorpen. Wordt Poeke niet de meest West-Vlaamse gemeente van Oost-Vlaanderen genoemd? Dit alles kan het verschil in tijdstip verklaren.
Bij de armere gebieden, al dan niet in combinatie met de afstand, wordt gewezen op de verschuiving naar opnieuw kantons tussen Deinze en Tielt. De verarmingsprocessen in de huisnijverheid bieden hier de verklaring.[43] Voor onze gemeenten is dit een algemene evidentie. We willen dit dan ook verder concreet toetsen aan het profiel van de pleeggezinnen.

In de rand van de algemene verklaringen menen we nog een element te onderkennen dat extra bijdroeg tot de verschillen qua moment en omvang in onze vier buurgemeenten. Enkele van de pleegouders namen op relatief korte tijd heel wat vondelingen op. Dit was al bekend, maar in het Aalterse nam dit blijkbaar extremere vormen aan. Voor de volledige Gentse casus zou slechts 17,9% van de opvangouders twee of meer kinderen in besteding krijgen. In het Aalterse liep dit op tot bijna het dubbele: concreet 32,6%. De cijfers kunnen extremer.

40 Stijn MAES, *a.w.*, 63-65.
41 Filip BASTIAEN, *De spoorweg in de groei van een plattelandsdorp: Aalter, op de lijn Gent-Brugge*, in: Land van de Woestijne 11 (1988), 66-72.
42 Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 136.
43 IBIDEM, 144.

Als we rekening houden met vier en meer bestedelingen zijn de cijfers respectievelijk 1,72 tegen 8,16% (bijna factor 5). Pieter Van Dommele uit Lotenhulle breekt alle records met negen vreemde kinderen tussen 1834 en 1839, maar twee ervan werden door zijn weduwe opgevangen. Maar ook in Lotenhulle zorgde Karel Derdeyn (en vermoedelijk ook zijn echtgenote) voor korte of langere tijd voor zes ukjes (aanvang tussen 1839 en 1842), net zoals het Aalterse paar Jan-Baptist Huyvaert-Obyn (1839-1844). Daarnaast troffen we in Aalter nog twee echtparen en zelfs een weduwe die zich over vier vondelingen ontfermden, net zoals ook de Bellemnaar Pieter Transon.[44] Bij de Aalternaren was de opname gespreid over drie tot zeven jaar, bij de Bellemnaar over amper twee jaar. De aanvaarding zegt niets over de duur ervan en als die kort was, kon vlug een nieuwe volgen (zie verder). Omvang van uitbesteding is dan een foutieve woordkeuze en beperkt zich tot louter het aantal, of nogmaals, cijfers zijn relatief.

We bespraken tot nu de plaatsing in zijn totaliteit. Van de 162 kinderen ging het bij 127 om een eerste pleeggezin. Voor 35 van hen was dit hun tweede, derde … tot zelfs zesde uitbesteding. Meer dan de helft kwam dan in Lotenhulle terecht. Na 1845 waren er zelfs net iets meer herplaatsingen dan eerste plaatsingen. We kunnen er nog aan toevoegen dat acht kinderen verhuisden binnen hetzelfde dorp. Dit zijn cijfers zonder meer: we stellen vast. Dit aspect komt op een andere manier aan bod bij het einde van de uitbesteding.
Een gevolg hiervan is zeker dat er geen band of affectie tussen beide partijen kon zijn.[45] De oorzaken of redenen lijken niet zo eenvoudig te duiden.

2.2 Pleeggezinnen, taken en baten

In dit onderdeel gaan we na wie de pleeggezinnen zijn en doen we een poging te achterhalen wat hen mogelijks hiertoe aanzette.

Niet iedereen is geschikt?

Er bestaan alvast één document waaruit blijkt dat inwoners van onze dorpen zich kandidaat stelden om vondelingen in huis op te nemen. In dat geval beschikken we over hun beweegreden hiertoe. Zo blijkt uit het briefje van de burgemeester van Lotenhulle van maart 1841 dat Charles Louis Vermeersch, gehuwd met Marie Huybrecht, een kind wilde opvangen *om het zelve met hun kind van omtrent de 4 weken oud op te voeden*. De vrouw gaf de voorkeur aan een kind van ongeveer dezelfde leeftijd.

44 Stijn MAES, *a.w.*, 60 en 273 (tabel) vermeldt dat er pleeggezinnen tot zeven kinderen opnamen. We vermoeden dat zijn cijfers niet slaan op de volledige populatie of dat wij (opnieuw) anders telden, zoals bij het koppel, nadien de weduwe, Van Dommele. Ook de schrijfwijze van namen kan parten hebben gespeeld, zo werd Bellemnaar Pieter Transon ook als Pierre Cranson ingeschreven.

45 Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 134.

De burgemeester voegde er nog aan toe dat ze *eerlijke, zuivere ende nette lieden* waren.[46] We gingen niet op zoek naar het bestaan van meer zulke documenten, zodat we enkel op basis van wat algemeenheden en kenmerken veronderstellingen naar voor kunnen schuiven.[47]

In de literatuur ter zake wordt vooreerst gewezen op goede contacten tussen de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen en de gemeentebesturen. Hierover kunnen we kort zijn. Voor het historische Aalter bestonden die zeker, want er zijn tal van documenten te vinden, maar dan wel telkens over concrete plaatsingen (ten titel van informatie), dus van latere datum. Andere briefjes of attesten bevelen iemand aan, maar dit lijkt ons allemaal los te staan van het eigenlijk aanwerven.

Een Loots echtpaar stelde zich via de burgemeester kandidaat om een vondeling op te vangen in 1841.
(Kunstcollectie Archief ocmw-Gent)

Hiervoor wordt ook gewezen op de rol van pastoors en specifieke ronselaars, maar zeker van deze laatste ontdekten we (nog) geen sporen. In het Aalterse waren zeker pastoors actief die talrijke initiatieven namen om minderbedeelden te helpen, maar we vonden geen aanwijzingen op het *juiste* tijdstip.[48] Het feit dat de overste van het Sint-Vincentiusklooster in Poeke, Joanna Rampelbergh, zich over een vondeling boog, had evenmin effect, want er vond er nadien nog slechts één de weg naar dit dorp en dan nog pas zeven jaar later. Deze plaatsing doet onwillekeurig denken aan de vroegmiddeleeuwse *oblatie*, waarbij kinderen aan kloosters werden

46 Stijn MAES, *a.w.*, 288.

47 Er bestaan mogelijkerwijze meer zo'n documenten. Dit ene vonden we toevallig via hogervermelde thesis. Het staat ook op de vondelingenwebsite van ocmw-Gent. Vermoedelijk nog niet alle documenten staan op de site. Sommige blijken er ook tijdelijk niet beschikbaar (en kregen we digitaal toegestuurd).

48 De Aalterse pastoor Jan-Baptist Gevaert was zeer sociaal en was betrokken bij de oprichting van het weeshuis, een kantschool op de wijk Aaltershoeksken en lid van de commissie die tijdens de grote crisis instond voor werk, voedsel enz. voor de armen. Hij blijkt vooral zeer actief in de beginperiode. Hij was pastoor van 1840 tot 1863: Luc STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, 471-474.

geschonken als een *offerande aan God in het klooster*. Er is uiteraard geen enkele gelijkenis, want aan dat gebruik was een flink erfdeel voor het klooster verbonden.[49] Deze geestelijke vervulde er alvast een christelijke plicht mee.
Het feit dat de gemeentelijke overheid en pastoors goed toezicht hielden, kon het plaatsen wel bevoordelen. Vanuit Gent liet men namelijk in de eerste helft van de 19de eeuw de controle van de pleegouders aan genoemde personen over, terwijl andere steden toch speciale inspecteurs aanstelden.[50] De attesten hieromtrent, veelal voorgedrukte formulieren, waren nodig voor de uitbetalingen van de vergoeding.

De burgemeester van Lotenhulle verklaart dat Martin De Vos en zijn echtgenote geschikt zijn om een vondelingkind op te nemen. Bemerk het aandachtspunt dat ze net zijn. (Kunstcollectie Archief ocmw-Gent)

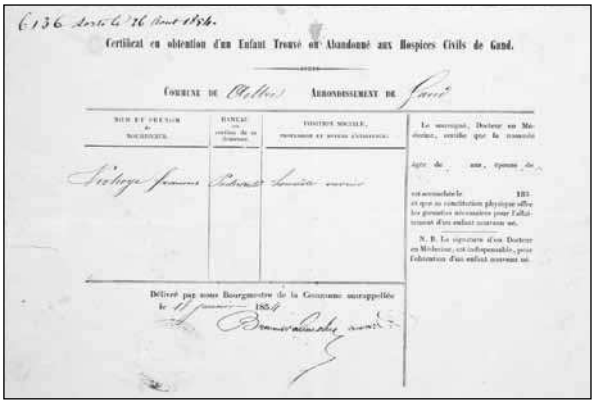

In het midden van de negentiende eeuw worden verklaringen (= kandidaturen?) opgemaakt aan de hand van voorgedrukte formulieren. Op die manier is duidelijk dat er voorafgaande contacten zijn tussen de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen en de gemeentebesturen.
Bemerk ook de mogelijkheid tot het meedelen van de bevallingsdatum van de vrouw, te ondertekenen door een dokter.

Aan wie bereid was kinderen op te vangen, stelde men niet zo veel eisen, of toch niet in de praktijk. Soms was een bewijsje van de burgemeester of pastoor dat men van goed gedrag was en een zedelijk leven leidde al voldoende.[51] Hoger vermeldden we al dat de pleegouders ook niet armlastig mochten zijn. Dit valt niet gemakkelijk te controleren, enerzijds omdat hiervoor de nodige documenten moeten beschikbaar zijn, anderzijds dat ook de controle daarop zeer arbeidsintensief is. Een vondeling effectief in Aalter gevonden, werd alvast een tijdlang door een weduwe onderhouden.[52]

49 John BOSWELL, *a.w.*, 164 e.v., 182 e.v. en 210 e.v.
50 Stijn MAES, *a.w.*, 64.
51 Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 55.
52 Filip BASTIAEN, *Sprokkels uit het rijke Aalterse archief. Van Hoecke? Bienfait! Een Aalterse vondeling, 1827-1828*, in: Land van de Woestijne 38/1 (2015), 29.

Daarnaast blijken er meerdere attesten om de geschiktheid van kandidaten te bevestigen door de burgemeesters gratis te zijn afgegeven. Er werd steevast vermeld dat de betrokkene onbemiddeld was (zie illustratie). Uiteraard is *onbemiddeld* geen synoniem van *armlastig*.

Mond-tot-mondreclame, voor zover dergelijke term passend is, speelde mogelijk ook een rol. Het viel ons alvast op dat heel wat pleeggezinnen zich in dezelfde wijken situeerden. Verder komt dit ook aan bod in een andere context. Niettegenstaande meermaals dezelfde familienamen opdoken, bleken de familiebanden beperkt tot vier gevallen met een broer- of zusband. Dit komt toch op bijna 10%.

Hogerop kwamen de termen *wet-* en *dry-nursing* terloops ter sprake. Gezien heel wat vondelingen pasgeboren waren, rijst de vraag of die niet moesten worden gezoogd. Moest de plaatsende instelling bijgevolg niet uitkijken naar vrouwen die de kinderen de borst konden geven?[53] We kunnen er ook het facet *gezin* aan koppelen.

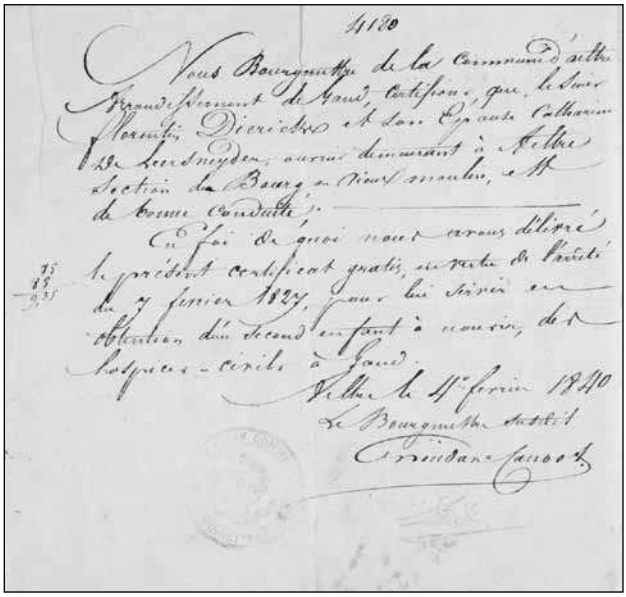

Een attest van goed gedrag voor het echtpaar Dierickx-De Leersnyder. De burgemeester gaf het gratis af, gezien hun onvermogendheid. (Kunstcollectie Archief ocmw-Gent)

We beginnen met het eenvoudigste, namelijk de gezinsvorm. We maken in grafiek 3 enkel de opdeling klassiek gezin (man en vrouw met al dan niet kinderen) en alleenstaande vrouwen (ongehuwd of weduwen, ook al dan niet met kinderen). We koppelden er wel het aantal bestedelingen aan.

53 Niettegenstaande het bestaan van formulieren met de mogelijkheid de bevallingsdatum van de aanvragende vrouw mee te delen, kwam dit maar sporadisch voor: Stijn MAES, *a.w.*, 230-230 (slechts 133 gevallen).

Grafiek 3
Verhouding gezinnen/alleenstaanden

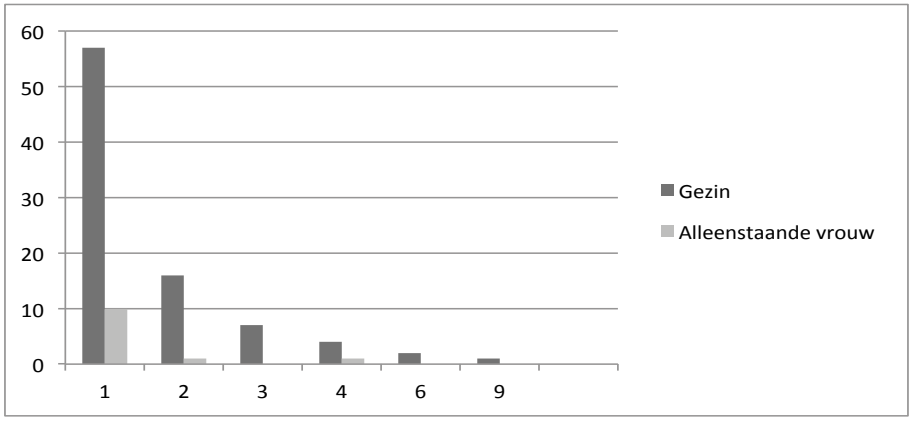

De grafiek oogt een stuk eenvoudiger dan de werkelijkheid, die toch wel wat diversificatie vertoont. Van de 98 huishoudens die kinderen opvingen, stond er bij twaalf een alleenstaande vrouw aan het hoofd (procentueel verschilt dit weinig).[54] Misschien wat onverwacht waren de weduwen in de minderheid: vijf tegen zeven. We zouden het ook over zes weduwen kunnen hebben, daar een vrouw kort na het overlijden van haar man nog twee kinderen opvoedde. We meenden die gegevens te moeten samenhouden (zie ook hoger). Bij de ongehuwde vrouwen moeten we ook een kanttekening maken. We wezen er hoger al op dat een non het voorbeeld gaf. Dit blijkt niet uniek, maar over hun aandeel is ons niets bekend.[55] Een andere vrouw werd omschreven als *huisvrouw van*. We plaatsten haar toch bij deze groep, ervan uitgaand dat ze misschien door haar man was verlaten (strookt dit dan met zedelijk gedrag?). De minder talrijke weduwen vingen wel meer kinderen op, eenvoudigweg doordat een van hen er vier, deels gelijktijdig, bemoederde, en een andere twee. Alle ongehuwde vrouwen kregen slechts één kind in besteding. Dit betekent dat alleenstaande vrouwen algemeen minder een kind kregen toegewezen: slechts 7,4%. Ook bij traditionele paren bleef dit bij de meerderheid (65,5%) beperkt tot een eenmalig gebeuren. De opvang van meerdere kinderen behandelden we al algemeen onder 2.1.
Een randopmerking in dit kader is dat de echte zorgdragers altijd vrouwen waren of dat men daar alvast van uitging. Alleenstaande vrouwen bleken acceptabel – zowel voor jonge als iets oudere bestedelingen – maar alleenstaande mannen kwamen niet voor, hoewel dat in de meeste gevallen

54 Het zou ook om dertien vrouwen kunnen gaan, gezien het van twee Aalterse ongehuwde vrouwen niet uitgesloten is dat het om dezelfde persoon gaat. Het verschil bestaat enkel uit een tweede voornaam.
55 Stijn MAES, *a.w.*, 272 vermeldt dat M. De Dobbelaere, moeder-overste in Gent, zes kinderen opnam.

enkel hun naam in de dossiers voorkwam.[56] Francies De Reviere viel in 1844 wel alleen toen zijn pleegkind, Henri Van Imola, zes jaar oud was. Zijn oudste dochter was toen negentien. We vermoeden dat dat de reden was dat het kind mocht blijven, temeer gezien de crisis, wat herplaatsing wellicht niet vereenvoudigde. Dit gebeurde nadien toch.

De overlevingskansen van een vondeling waren ook afhankelijk van het type pleegmoeder. Zo zou een vrouw die binnen twee maanden na haar bevalling een vondeling aannam, dit goed nieuws voor het kind zijn geweest. Een later tijdstip deed zijn kansen steeds meer dalen. Dit lijkt logisch. Als voorwaarde wordt trouwens de mogelijkheid tot zogen vaak vermeld, maar met de voorwaarde dat de vrouw *haar melk tien maanden oud moest zijn* en ze geen andere zuigeling, tenzij ouder dan tien maanden, verzorgde.[57] Dit lijkt een eigenaardige logica, maar houdt verband met het spenen van het eigen kind dat in Vlaanderen doorgaans omstreeks de tiende levensmaand plaatsvond. Er kwam dan melk beschikbaar voor een ander kind.[58] Hierdoor werd de keuze voor de Burgerlijke Godshuizen nog beperkter en moesten ze beroep doen op om het even wie zich aanbood, zoals vrouwen die net waren bevallen en dus de melk over twee kinderen verdeelden. Of de verdeling gelijkmatig verliep, lijkt twijfelachtig. De vondeling was hoogstwaarschijnlijk tweede in rang. Het kon ook om vrouwen gaan die hun eigen kind (pas) hadden verloren (*pour faire partir le lait*). Het voorgedrukt formulier (p. 173) blijkt de mogelijkheid tot borstvoeding op de kandidaturen te vermelden (wat niet in tegenspraak met de tien maanden-regel hoeft te zijn), maar zou dit moeilijk te controleren zijn geweest.[59] In het Lootse voorbeeld kreeg het echtpaar pas een vondeling toen het eigen kind zeven maanden was.
Wat zeker vaststaat, is dat onderzoek naar zoogmogelijkheid zeer arbeidsintensief is en dat hierbij fouten absoluut niet zijn uitgesloten.

We probeerden een overzicht te maken voor Aalter alleen. We bekeken hierbij de opname van een vondeling van minder dan zes maanden oud (66 in totaal, van wie 96,4% zelfs jonger dan drie maanden bij de eerste plaatsing) en checkten die datum aan de dichtst bijliggende gebeurtenis in het gezin. Indien dit laatste om een overleden kind ging, mocht dit ook hooguit enkele maanden oud zijn.

56 Het gebeurt meermaals dat wordt opgemerkt dat zelfs weduwen kinderen mochten opvangen, net nadat werd gemeld dat pleegouders niet armlastig mochten zijn. Zie bv. Joke DICKX, *Kinderen van de rekening: de zorg voor wezen, verlaten kinderen en vondelingen in het Brugse (1796-1925)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent (L&W, geschiedenis), 2003 (raadpleging via http://www.ethesis.net/brugge_vondeling/brugge_vondeling; deel 2, 2.3). Het ware bijgevolg interessant dit aspect uit te diepen, o.a. inzake armlastigheid en inkomensvorming, combinatie met thuisarbeid.
57 Lien CEÛPPENS, *a.w.*, 91-93.
58 Stijn MAES, *a.w.*, 59.
59 IBIDEM, 91.

Grafiek 4
Opname vondelingen/zogende vrouwen

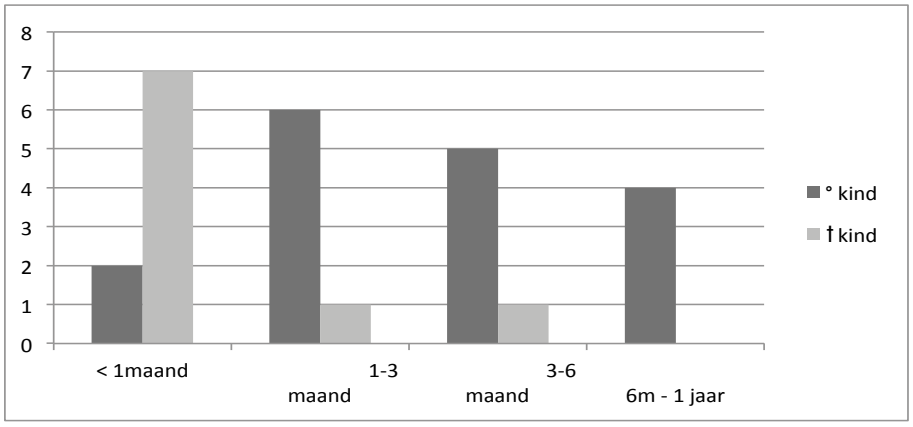

We maakten geen onderscheid meer of het om een gezin of een weduwe ging (onze ongehuwde vrouwen hadden voor zover bekend geen kinderen). Het staal is hoe dan ook klein. Doordat we over zo'n 10% van de opvanggezinnen over geen informatie beschikken, hebben we ook hier te doen met een vertekening, een zekere onderschatting.

Met onze zeer ruime criteria zou nog altijd maar 39,4% van de vondelingzuigelingen de kans hebben effectief de borst te krijgen.[60] Dit sluit helemaal niet aan bij studies die poneren dat het altijd ging om vrouwen die recent waren bevallen.[61] Ongeveer een vierde van hen kwam terecht bij een vrouw van wie het kind recent was overleden. Die lijken me de grootste geluksvogels en dus ook de grootste kanshebbers. Van de totale groep van 26 kinderen zou er toch ook iets meer dan de helft (14) vrij vlug overlijden. Dit betekent niet dat de andere twaalf volwassen werden, want enkelen konden we niet volgen ten gevolge van (soms vrij vlugge) overplaatsing of gezinshereniging. Victor Morlaix daarentegen mocht op 10 januari 1840, net geen maand oud, als het ware de plaats innemen van Camilla, het laatste kind van Jan Verhoye en Sofie De Roest. Dat kind was vijftien dagen vroeger overleden. Victor had het daar wellicht naar zijn zin en bleef er ook na zijn gewone uitbestedingstijd. Hij kreeg de kans iets van zijn leven te maken (zie bijlage 2).

Hoe werden de andere 60% jonge pleegkinderen gevoed? We kunnen er enkel van uitgaan dat het om een vorm van *dry-nursing* ging. Tegenover borstvoeding zeker van tweede rang.

60 Stijn MAES, *a.w.*, 58 vermeldt dat sommige vrouwen kinderen opnamen tot 15, 20, 24 en zelfs 28 maanden na een bevalling. Er werden wel vraagtekens inzake borstvoeding bij geplaatst.
61 O.a. Chris VANDENBROEKE, *Vrijen & trouwen* ..., 216.

Sociaaleconomisch profiel

Uit het bovenstaande weten we dat de overheid theoretisch amper voorwaarden stelde aan kandidaat-zorgouders. We willen in dit onderdeel nagaan wat dit in de praktijk gaf. In eerste instantie werken we opnieuw met de meer uitgebreide informatie van de Aalterse *opvoeders*. Waar mogelijk breidden we de groep uit met die uit de andere dorpen, daar voor sommige aspecten de gegevens vrij gemakkelijk waren te verzamelen.

We verwijzen graag ook naar de al behandelde gezinssamenstelling, die tot het minimale beperkt bleef. Voor een grondige sociaaleconomische duiding zouden we moeten uitgaan van het begrip *huishouden*. We twijfelden aan de relevantie waardoor onderzoek naar de aanwezigheid van inwonenden zoals (groot)ouders en dienstpersoneel geen issue was. Door het speuren naar geboorten en overlijdens omstreeks de aanvaarding van de gastkinderen sprokkelden we wel meer informatie over de eigen kinderrijkdom. Zonder exhaustief zoeken achterhaalden we bij een koppel vijftien kinderen. Twee weduwen hadden min of meer logischerwijze enkel oudere kinderen, terwijl dit ook zo was voor drie koppels. Zes paren bleven blijkbaar kinderloos, al dan niet te wijten aan een tweede of derde huwelijk. We zouden aldus ook kunnen concluderen dat ruim driekwart van de gezinnen (alvast) geen vondeling opnam als alternatief voor een mislukte kinderwens.

Een belangrijk element voor de bepaling van de sociaaleconomische klasse van de pleegouders is uiteraard het beroep. Uit bijgevoegde tabel blijkt duidelijk dat we de behandeling vrij kort kunnen houden. We geven hierbij nogmaals weer dat voor Aalter een grondig onderzoek gebeurde, terwijl we voor de andere gemeenten enkel beroepsvermeldingen uit overlijdensakten van vondelingen noteerden. Bijgevolg slaat de indeling voor de Aalternaren vaak op een koppel, waardoor een gecombineerde structuur mogelijk is.

Grafiek 5
Beroepsstructuur pleegouders

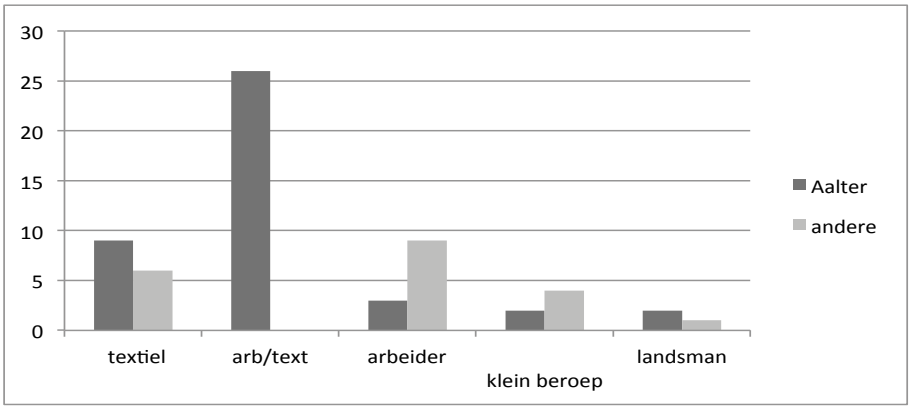

Zeer algemeen gesteld kunnen we quasi alle pleegouders onderbrengen in de onderste sociale klassen van wevers, *spinders* en spinsters, werkmannen, arbeiders en dagloners, naast uitzonderlijke kleine zelfstandigen zoals een zeeldraaier, een mandenmaker, een barbier en toch ook een schoenmaker en een koperslager. Het weze duidelijk dat de vrouw van deze groep ook vaak achter het spinnewiel plaats nam, een sociaal hoger staande naaister niet te na gesproken. Heel wat van de eerste groep lieden wisselde ook voortdurend van beroep, bijvoorbeeld tussen wever en dagloner, al dan niet volgens seizoen. Een echtpaar zou op iets latere leeftijd zelfs de hort opgaan als kramers. Sporadisch ontmoetten we een landsman. Dit begrip is weinig duidelijk: gaat het echt om een landbouwer of veeleer om een keuterboer, die zijn arbeid ook deels verhuurt? Een van hen werd eenmaal effectief als landbouwer geattesteerd.

Grafiek 6
Graad geletterdheid pleegouders

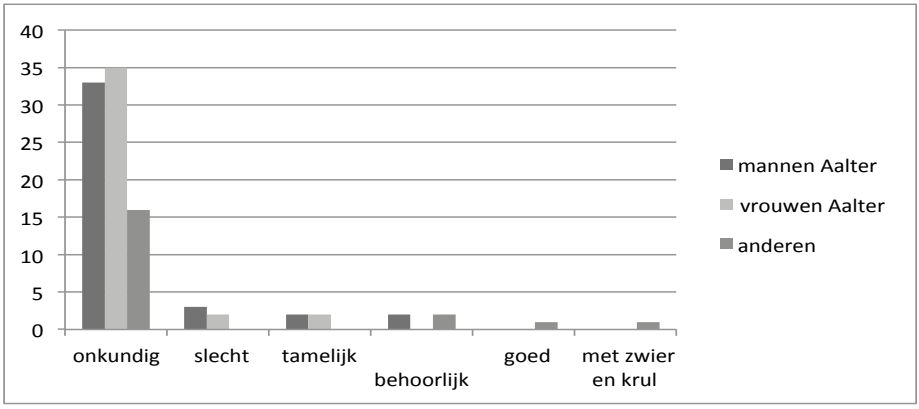

Een andere graadmeter voor de plaats op de maatschappelijke ladder is de graad van geletterdheid, zij het verengd in ons onderzoek tot het al dan niet of hoe een document kunnen ondertekenen. De cijfers bevestigen het hoger geschetste beeld. Iets meer dan 84% is compleet onkundig met een pen. Al geeft iemand *als eene wonde aende regte hand hebbende* als reden op, de meesten erkennen *niet te konnen Naemschryven door Ongeleerdheid*. Het onderscheid man/vrouw is hierbij beperkt. Met het groepje dat we catalogeerden als zijn naam slecht plaatsen – met fouten, losse letters, beverig enz. – erbij, komen we aan 90%. Het gaat dus duidelijk om de lagere volksklasse.[62]

62 Deze cijfers zijn zeer laag. Eigen studie over Bellem en Lotenhulle leerde dat de graad van geletterdheid voor zowel de losse krachten als de textielsector in de desbetreffende periode zelden onder de 20% zakte. Filip BASTIAEN, *Het onderwijs*, in IDEM e.a., Geschiedenis van Bellem, Aalter, 1994, 470 en Filip BASTIAEN, *Het dorpsonderwijs in de 19de en 20ste eeuw*, in IDEM e.a., Geschiedenis van Lotenhulle, Aalter, 2006, 404.

Slechts ongeveer zes procent wist behoorlijk zijn naam of zelfs een heuse handtekening – *met zwier en krul* – op papier te zetten. Dat we daar de koperslager, de schoenmaker, naast landsmannen en uitzonderlijk een wever aantreffen, zal niet verbazen.

De conclusie is alvast dat de opvang van vondelingen in het Aalterse overwegend, zoniet uitsluitend, door de lage(re) klasse gebeurde. Het nagaan wie huiseigenaar en wie huurder is zou een interessante aanvullende invalshoek kunnen zijn.

Woonplaats

De woonplaats in de gemeente leek ons aanvankelijk niet echt een graadmeter voor de sociaaleconomische positie van de bevolking. We brachten onze gegevens hieromtrent toch eens samen, daar ons zaken in het oog sprongen. We zijn het best gedocumenteerd over Aalter. 15 van de 41 bekende opvangplaatsen zouden we durven in het centrum en uitlopers ervan onderbrengen (Oudenmeulen, Bellemstraat, Brouwerijstraat…). Veel andere (22 of ca. 54%) bevonden zich op bosrijke, schrale gronden, lopend vanaf het grensgebied met Bellem/Lotenhulle (Loveld), richting grens met Ruiselede (Biesem, Kattewegel, Stratem, Hageland e.d.) en zo naar het latere Sint-Maria-Aalter. Het viel ons weliswaar op dat slechts één pleeggezin in die laatste contreien woonde. In de zogenaamde *bruggewijk* (later Aalter-Brug) troffen we er drie aan (Patersveld en Weststraat, die ook door elkaar werden gehaald). Vier van de zeven bekende Lootse woonsteden bevonden zich in de Veldhoek, palend aan het Aalterse Loveld, en niet bepaald een wijk met de beste reputatie. De zes bekende locaties in Bellem vielen allemaal buiten het dorpscentrum.
De vondelingen vertoefden dus duidelijk op het platteland, maar in deze gevallen misschien ook enigszins afgezonderd van onderwijs, ver weg van controle enz.

Caritatief of lucratief?

Met bovenstaand titeltje geven we aan te willen nagaan welke bedoelingen, intenties de pleegouders met de opvang van de vondelingkinderen hadden. We wezen al op de vergoeding die door de Burgerlijke Godshuizen werd betaald. Was het onze armere dorpsgenoten louter hierom te doen of hadden ze toch het beste met de bestedeling(en) voor? We zijn er ons goed van bewust dat dit geen eenvoudige vraag is.

Ook bij dit aspect stellen we tegenstrijdigheden tussen de auteurs vast. In een overzichtsstudie werd de opvang allerminst als een vorm van weldadigheid beschouwd, wel als een *salaire d'appoint*. Dat extraatje bleek zelfs niet min en stemde de eerste jaren overeen met een derde van een arbeidersinkomen. Het zou zelfs tot een overaanbod aan voedsters hebben geleid, wat op zijn beurt een daling van de vergoeding veroorzaakte. Er valt af te leiden dat die informatie zou kunnen slaan op toestanden vóór 1800.

De crisis van het midden van de 19de eeuw zou net aanleiding hebben gegeven tot een hogere bereidheid voor aanvullende inkomsten.[63]

Het algemeen principe van de vergoedingen was dat die verminderde met het ouder worden van het kind. Men ging enerzijds uit van dalende kosten en anderzijds van het principe dat een kind moest leren in een deeltje van zijn levensonderhoud te voorzien. De betaalde uitbesteding liep aanvankelijk tot het jaar waarin het kind twaalf jaar werd. In 1830 werd de leeftijd op veertien jaar gebracht, alhoewel de lokale praktijk zeer divers is. Andere bronnen gewagen van die leeftijd vanaf mei 1846, maar wij vonden alvast stopzettingen rond het twaalfde levensjaar tot in 1852. In de door ons behandelde periode bleven de uitkeringen gelijk tussen 1830 en 1857. De levensduurte daarentegen nam flink toe, waaraan de grote crisis niet vreemd is. Het eerste levensjaar genoot de opvoeder net geen 78 frank en het jaar daarop 64 frank. Daarna werd de prijs per vier jaar vastgelegd: 48,68 frank voor de leeftijd twee tot zes jaar, dalend tot 36 frank om tussen het tiende en veertiende te eindigen op een jaarvergoeding van 22 frank. Na 1860 werden dagtarieven gehanteerd. De betalingen geschiedden om de drie maanden. Officieel bestonden er ook premies voor de eerste negen levensmaanden en bij het bereiken van de twaalfde verjaardag. In de persoonlijke dossiers zijn weinig sporen van die uitbetalingen. Gent blijkt op dit vlak de slechtste leerling van het land.[64] Dit zorgde ervoor dat de instelling altijd maar elders gastgezinnen moest zoeken.

De vergoeding sloeg op huisvesting en voeding. De Godshuizen bezorgden elk kind, opnieuw afhankelijk van de leeftijd, een jaarlijks kledingpakket. Het eerste levensjaar was er na zes maanden een aanvullend pakket. Een vondeling die zijn *emancipatie* bereikte (op 12 of 14 jaar) ontving op dat ogenblik ook een kledinguitzet. Naar verluidt, werd er door sommige pleegouders met de kledij geknoeid en kwam die bij de eigen kinderen terecht.[65]

Wat betekenen die bedragen in het dagelijkse leven? Het ging zeker niet om 1/3 van een gezinsinkomen, zelfs niet het eerste levensjaar. Voor een vergelijking grijpen we terug naar het veldwachtersloon in die periode.[66] Dit schommelde tussen 1830-1860 steevast rond de 350 frank.

63 Chris VANDENBROEKE, *Vrijen & trouwen ...*, 217.

64 Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 129-131 en Stijn MAES, *a.w.*, 82-86.

65 Stijn MAES, *a.w.*, 87-89.

66 Dit lijkt misschien een eigenaardige keuze, maar er zijn meerdere redenen voor. Vooreerst kennen we de materie vrij goed. Daarnaast gaat het om lonen die zeker niet hoog zijn, dar het gaat om gemiddelden voor alle veldwachters in het arrondissement Gent-Eeklo. Een bijkomend voordeel is dat de remuneratie van deze gemeentelijke ambtenaren tussen 1830 en 1860 slechts een beperkte wijziging/verhoging onderging. Filip BASTIAEN, *De veldwachter in het spanningsveld van autoriteit en solidariteit (het arrondissement Gent-Eeklo, 1830-1914)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Ugent (L&W, geschiedenis), 1984, 171 en 176-182.

Het gaat om een gemiddelde want die overheidsfunctionarissen werden geremunereerd volgens de grootte van de gemeente. De grootste groep ontving een bedrag tussen 300 en 349 frank. Slechts een minderheid streek meer dan 450 frank per jaar op. In vergelijking met niet bepaald een grootverdiener kwam het vondelingengeld voor het eerste levensjaar neer op net 20%. Dit is absoluut geen nettobedrag. Daarvoor zouden we de *kostprijs* van een kind moeten kennen: moedermelk lijkt relatief goedkoop. Een voorzichtige conclusie is dat de verloning inderdaad niet rijkelijk was, maar ook niet verwaarloosbaar. Daarbovenop komt dat er wel geen inkomstenzekerheid was: het kind kon vroeg overlijden, verplaatst worden … Meerdere kinderen kunnen aanvaarden was interessanter, maar effectief moeilijker, zeker voor zogende kinderen. In tijden van nood, zoals de behandelde periode, was elk beetje welkom. In die veronderstelling lijkt het later afhaken niet verwonderlijk en de kritiek door meerdere auteurs van de te lage vergoeding, in combinatie met de conclusie dat opvang niet gebeurde uit goedheid, maar louter voor het geld, begrijpelijk.[67]

Gezien voor oudere kinderen er niet zo veel werd betaald, moesten de inkomsten, uiteraard met een overschotje, komen uit de door de kinderen geleverde arbeid.[68] Elke vorm van arbeid op jonge leeftijd verhindert bijgevolg de mogelijkheid tot onderwijs.[69] Inschrijvingslijsten, vooral voor gratis onderwijs, zijn op dit vlak zeer interessant, maar ontbraken grotendeels voor onze doelgroep.[70] Uit andere documenten tussen de lijsten bleek dat een deel van het armenonderwijs in het armenweeshuis werd verstrekt en dat tal van kinderen naar de kantscholen trokken.[71] Dat de bestedelingen daar terechtkwamen, zou zeker niet verbazen: misschien enig onderricht, maar vooral gericht op meer gewin. Er bestond trouwens ook een theorie dat een kind vanaf zes jaar moest worden geplaatst bij een landbouwer of een ambachtsman om een beroep te leren. Deze beroepsgroepen kwamen bij onze pleegouders amper voor, zodat hiervoor een overplaatsing zou moeten gebeuren. Het bleef dus theorie.[72] Een kantschool voldeed misschien ook …
Voor de drie kinderen geplaatst vanaf 1847 vonden we wel hun onderwijsgeschiedenis. Catharina Zonnebeke (°1844) stond voor het laatst op het inschrijvingsregister kosteloos onderwijs voor het schooljaar

67 Dit komt herhaaldelijk aan bod bij Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 128 e.v. en Stijn MAES, *a.w.*, 82 e.v.
68 Stijn MAES, *a.w.*, 84.
69 Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 134 noemt onderwijs voor veel vondelingen een luxeproduct.
70 GAA, *fonds Aalter modern*, 550.24 (kosteloze schoolbehoeften). Pas vanaf 1855 vinden we min of meer jaarlijks lijsten van het gratis onderwijs. Voor de jaren 30 en 40 van de negentiende eeuw zijn er slechts sporadisch lijsten en doorgaans van een beperkt aantal scholen, doorgaans wel voor jongens en meisjes. Hierin vonden we geen enkele van de vondelingen.
71 Meer informatie over het onderwijs in Luc STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, 422-428.
72 Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 128.

1859-60. Achter haar naam werd telkens *schryven onkundig* toegevoegd. Inschrijven staat vermoedelijk niet gelijk aan effectief schoollopen. Dat ze inderdaad niet kon schrijven, bleek bij haar huwelijk. Voor Adolf Pirmus (°1853) vonden we zowel inschrijvingen als aanwezigheden. Hij trok van oktober tot juni ononderbroken naar school, zeker tot eind 1865, mogelijk zelfs tot het eind van het schooljaar in juni 1866. Ook Maurits Preso (°1862) genoot zeker tot op twaalfjarige leeftijd scholing. Hij was de laatste Aalterse bestedeling en kwam bij pleegouders die zelf min of meer konden naamtekenen en vermoedelijk iets hoger op de sociale ladder stonden. Hij was ook de enige die zijn huwelijksakte ondertekende. Van de beperkte groep kinderen die volwassen werden, konden we van nog zes anderen een huwelijk achterhalen. Vijf vrouwen en één man konden de akte niet ondertekenen.

Den ondertekenaar verklaart dat Ferdinand Brioli, verpagteling der hospitiën, tot de Eerste communie is aangenomen.
Gavere 26 Maart 1851

Ferdinand Tripoli zijn naam werd niet alleen flink verbasterd, hij werd in Gavere ook als een verpagteling *bestempeld.*
(Kunstcollectie Archief ocmw-Gent)

Mentaliteitsgeschiedenis, concreet woordgebruik, begrippen, kunnen ons ook iets leren over de aard of het bekijken van de opvang. Louter lokaal zijn zeker akten van de burgerlijke stand interessant (zie ook overlijden), zowel naar het kind als de pleegouder. In Aalter had men het over *opvoeder*, net zoals in Lotenhulle, waar ook wel eens *voeder* zonder meer voorkwam. In Bellem gingen over het algemeen twee termen hand in hand, namelijk *voesterkind* en *voesteraar*, dit laatste uiteraard voor de pleegvader.
De Aalterse burgemeester gebruikte ook de term *in pensioen gedaen* in zijn communicatie met de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen. Hij nam dit misschien van de instelling over, want ook in brieven vanuit Gent lezen we *en pension chez ...*, alsook *voedster* (zie ook de illustraties). *Pensioen* wordt in een tweede, verwante betekenis gebruikt voor de vergoeding voor de opvanggezinnen.
Meerdere begrippen klinken voor ons zeer eenzijdig en voorspellen weinig goeds. Wij begrijpen dit misschien te letterlijk, zoals bijvoorbeeld *opkweken*, waarbij we het element *opvoeden* missen. De woorden etymologisch of taalhistorisch benaderen kan er een ander licht op werpen. Nochtans worden ook woorden als *met zorg en menschlievendheid* gehanteerd. Dit alles doet toch denken aan een ouder gebruik waarbij wezen en ouderlingen aan de laagstbiedende (= minst vragende partij) werden uitbesteed of *verpacht*.[73]

73 Luc STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, 529.

Door de vaste bedragen ging het niet die richting uit, maar Fernand Tripoli werd na zijn vertrek uit Aalter elders wel als *verpagteling der hospitien* omschreven.[74]

We besluiten dit onderwerp met te verwijzen naar het laatste stukje over de duur van de besteding, namelijk het einde ervan onder navolgend punt. Uit enkele voorbeelden kan blijken dat geld niet altijd de belangrijkste drijfveer was, zonder dat we zomaar kunnen gewagen van edelmoedigheid. Ook deze vervangouders handelden vanuit een zeker eigenbelang.

2.3 Begin, einde en duur van de besteding

In bovenstaand item hadden we het even over de verblijfsduur van de vondelingen, vooral vanuit financieel oogpunt. In dit en ook het laatste thema ligt de klemtoon (louter) op de bestedelingen, de vondelingkinderen. Het gaat om hun levensloop, al blijkt uit grafiek 7 dat voor velen (56,5%) die eindigt met de dood bij de pleegouders. Oversterfte? Bijna 8% van de kinderen trok uit het Aalterse terug naar een of de ouder(s). Ruim het dubbele werd om een andere reden weggehaald. Ook hiervoor proberen we een verklaring te vinden. Tot slot is er een groep, slechts een 18% groot, die zijn uitbestedingstijd in het Aalterse vol maakt. De kinderen die effectief in Aalter opgroeiden, proberen we in het afsluitend deel in hun latere – volwassen? – leven te volgen: wat is er van hen geworden? Het beperkte aantal maakt dit verhaal mogelijk minder adequaat.

Grafiek 7
Reden einde lokale uitbesteding (in %)

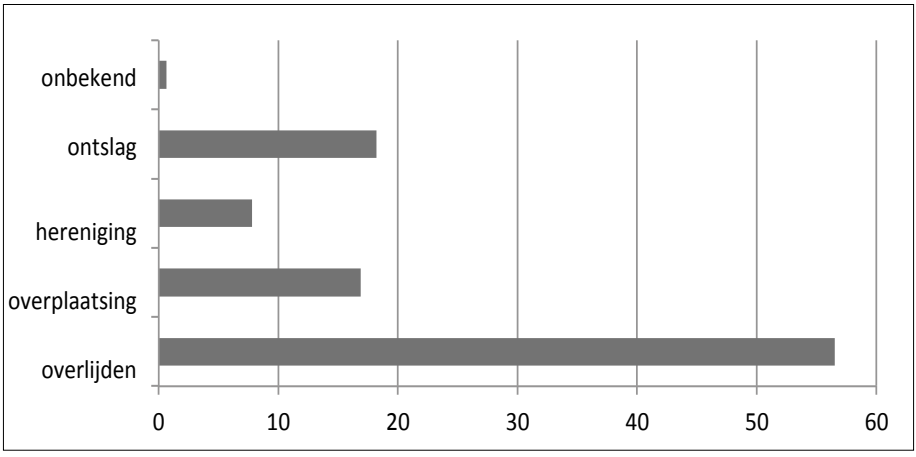

74 www.ocmwgent.be, dossier 4141 (raadplegen > vondeling opzoeken).

Vooraleer de vier redenen van het scheiden van de kinderen en de gastgezinnen uit te diepen, schenken we aandacht aan een ander algemeen punt, namelijk de aankomst van de vondelingen, meer specifiek hun leeftijd. In grafiek 8 zien we ook een leeftijdsaanduiding van kinderen bij een tweede of volgende plaatsing, alsook bij een opvangwissel in het dorp zelf. Het spreekt voor zich dat een kind bij opeenvolgende plaatsingen doorgaans ouder was. Merkwaardig genoeg valt aan te stippen dat twee kindjes nog voor de leeftijd van drie maanden al bij een tweede gezin terechtkwamen, nadat ze uiteraard eerst enkele dagen in het vondelingenhuis verbleven. Tussen de wissel in werden deze twee dreumesen niet bij nog een andere voedster gebracht. Oudere kinderen brachten doorgaans wel opnieuw wat tijd in Gent door vooraleer ze bij nieuwe pleegouders terecht konden of kwamen. Hun leeftijd kon sterk variëren: van anderhalf jaar tot zelfs ruim 13 jaar. Deze laatsten bleven dan ook nog slechts enkele maanden uitbesteed.

77% van de uitbestedingen betrof kinderen die dit voor het eerst meemaakten. Dit impliceert dat bijna een kwart van hen in meerdere huishoudens terecht kwam. Voor de meesten bleef dit (gelukkig?) beperkt tot twee. Monica Sluys maakte in 1856 al haar vierde verhuis mee, naar Lotenhulle. De toestand voor Eduard Sierens was in 1844 nog schrijnender. Hij was net geen veertien bij zijn aankomst bij Martin De Vos, ook in Lotenhulle. Bijkomend onderzoek kan uitwijzen of het om een probleemkind ging, want anderhalf jaar later werd hij nogmaals overgeplaatst. Na het veertiende levensjaar was dit niet gebruikelijk (zie verder).
Wat ook opvalt, is dat vijf kinderen bij hun eerste plaatsing in Aalter ouder waren dan één jaar. Dit lag niet aan het feit dat ze, voor een of andere reden, lang in het vondelinghuis verbleven. Ze belandden gewoon tussen hun (vermoede) eerste en tweede verjaardag in de schuif! Hun opvang kon dan ook al gemakkelijker bij een ouder koppel of een weduwe.

Grafiek 8
Leeftijd bij opeenvolgende uitbestedingen (in %)

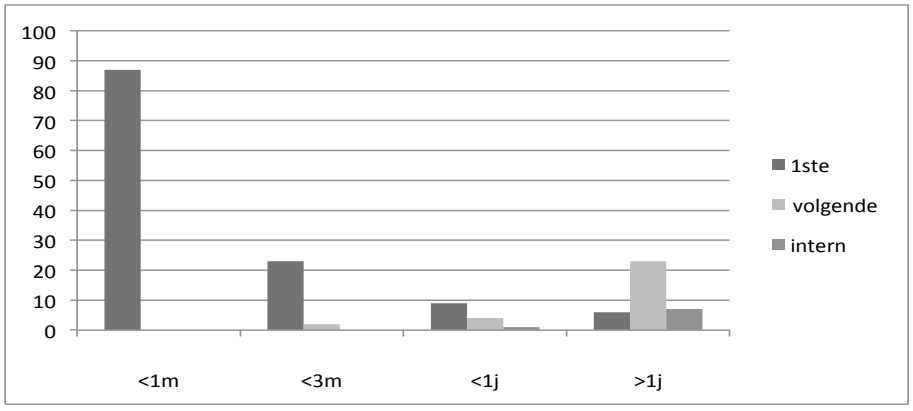

Aansluitend bij de leeftijd van de kinderen gingen we, voor hen die in het Aalterse hun eerste opvang vonden, ook na hoelang ze na de deponering in de schuif in het opvangtehuis verbleven. Bijna 33% van de gevonden kinderen trok binnen de week naar het platteland. In twee derde van de gevallen vóór 1840 gebeurde dit zo. Het gros van de kinderen (67,2%) vertoefde dus langer in de Gentse instelling, maar voor amper 6,4% overschreed die periode een maand. Slechts eenmaal liep dit uit tot iets meer dan drie maanden. Dit gebeurde zeer gespreid in tijd. De schuifkinderen zouden gemiddeld 22 dagen in het tehuis verblijven. Naar het midden van de eeuw toe liep dit op tot ongeveer 50 dagen. De moeilijkere zoektocht naar opvanggezinnen was alvast een verklaring.[75] Het gros van de Aalterse opvang gebeurde voor die datum, waarin wellicht de reden van het korte verblijf schuilt.

Oversterfte

In het verleden werd het verlaten of te vondeling leggen van kinderen door *schrijvers*, al dan niet *vermeende* historici, niet zelden gelijkgesteld aan kindermoord.[76] Gezien *onze* kinderen in een schuif terecht kwamen, kunnen de ouders hier niet van worden verdacht. Zij hoopten het beste. De cijfers spreken dit echter tegen.

Algemeen blijkt dat net iets meer dan 70% van de Gentse vondelingen de leeftijd van 12 jaar niet bereikte. De zuigelingensterfte onder hen (-1 jaar) schommelde volgens de decennia maar liefst tussen 512 en 763‰. Dit is een pak hoger dan bv. de zuigelingensterfte in Bellem en Lotenhulle, die voor dezelfde periode maar uiterst sporadisch boven de 200‰ uitkwam.[77] Vondelingen waren dus tot driemaal en meer slechter af dan andere borelingen. Heel wat kinderen overleden trouwens in het vondelingenhuis, veelal de eerste dagen. We leidden af dat het om maar liefst 31% ging.[78] De beheerders probeerden daar iets aan te doen. Maar veel kinderen waren bij aankomst ziek of werden het kort erna. Heel wat ziekten bleken erfelijk, waardoor de overlijdens niet bij de instelling (of de pleegouders) vielen te zoeken. Vondelingen waren ook (ver)zwak(t), doordat de ouder(s) al moeilijk de eindjes aan elkaar kon(den) knopen. De ellende leidde ook tot meer vroeggeboorten. Desondanks oordeelden de geneesheren van het tehuis dat een betere doorstroming naar opvanggezinnen, door een betere vergoeding, een oplossing zou bieden.[79]

75 Stijn MAES, *a.w.*, 44.
76 John BOSWELL, *a.w.*, 33-35.
77 Filip BASTIAEN, *Krachtlijnen van het demografisch proces*, in: IDEM e.a., *Geschiedenis van Bellem*, Aalter, 1994, 345 en IBIDEM, in: *Geschiedenis van Lotenhulle*, Aalter, 2006, 246.
78 Godelieve WILLEMS, *a.w*, 135 vermeldde enkel dat er 4 917 van de 7 127 vondelingen werden uitbesteed. Dit komt neer op 68,99%. Ze maakte hierbij ook een opdeling in tienjaarlijkse perioden, maar dit zou ons misschien te ver leiden.
79 Godelieve WILLEMS, *a.w*, 145-149. Het sterftecijfer van 70% is een minimum, daar voor 6,9% van de kinderen het overlijden niet bekend is.

Hun slechtere toestand bleef ook na de plaatsing nawerken en de combinatie met een al aangehaalde tweederangs zorg dreef de dodentol ten top. Ouders die kinderen te vondeling legden, hadden daar, voor zover bekend, geen weet van.

Om de ware toedracht van de Aalterse in de globale vondelingensterfte te kennen, moeten we rekening houden met het overlijdenscijfer vóór de uitbesteding. Door dit laatste werd maar 69% van het contingent kinderen naar het platteland gestuurd. In het Aalterse overleed van deze groep nogmaals 56,5%. Omgerekend naar het totaalpakket komt dit op 38,99 à 46,97%, wat op zijn beurt met de 31% van de eerste dagen in Gent resulteert in 70 tot 78%.[80] De werkelijkheid moet ertussenin hebben gelegen, vermoedelijk dichter bij de onder- dan de bovengrens. Met andere woorden is de sterfte in het Aalterse een normaal cijfer, met een zekere kans dat ze licht hoger was. Dit betekent ook dat de zorg voor vondelingen in het Aalterse in vergelijking met andere streken niet echt slechter, maar zeker ook niet beter was.

Niet beter of niet slechter neemt niet weg dat het cijfer dramatisch hoog was. De vraag rijst of er niet met kinderen werd gesjacherd. In eerste instantie zouden we vermoeden dat dit in twee derde van de gevallen, gezien dat er slechts één kind werd opgenomen, niet het geval is. Dit verandert als blijkt dat toch een deel van de jonge kinderen onmogelijk van borstvoeding kon genieten. Ook hier zijn er uitzonderingen, want verder zullen we lezen dat een kinderloos gezin meerdere vondelingen goed opbracht. We belanden ermee bij het in huis nemen van meerdere kinderen. Dit was financieel vaak interessanter dan eentje. Er bestonden bepalingen dat er geen vondelingen mochten worden geplaatst in gezinnen waar er al kinderen overleden. Opnieuw brak nood wet.[81] De Aalterse burgemeester vermeldde zelfs in een attest dat een koppel een kind vroeg ter vervanging van een overleden (zie illustratie). We verwijzen ook nog eens naar de familie Van Dommele (zie ook bijlage 2). Van de negen kinderen overleden er zes (de drie andere werden overgeplaatst!).

Viermaal was er binnen de maand een ander kind in huis. Dit is extreem, maar het kwam ook bij anderen voor, beperkter in aantal en soms met een iets groter interval. Eenmaal gebeurde de *vervanging* binnen 24 uur!

80 Het cijfer van 46,97% bekomt men door vooreerst het aandeel sterfgevallen van 56,5% om te rekenen naar het aantal kinderen voor wie de uitbesteding effectief in Aalter een einde nam. We moeten die kinderen die werden overgeplaatst buiten beschouwing laten, want onder hen konden er nog als bestedeling sterven. In principe zal dit aantal, gezien hun leeftijd, lager gelegen hebben dan het gemiddelde. We kunnen er echter geen getal op kleven. Het gaat om een groep van 17%, waardoor het puur lokale sterftecijfer uitkomt op 68% i.p.v. 56,5%. Dit gecorrigeerde sterftecijfer heeft op zijn beurt slechts betrekking op 69% uitbestede vondelingen, of dus 46,97%. Dit gaat om een maximum. Het ondercijfer, als we geen rekening houden met de overgeplaatste kinderen, komt uit op 38,99%.

81 Stijn MAES, *a.w.*, 60.

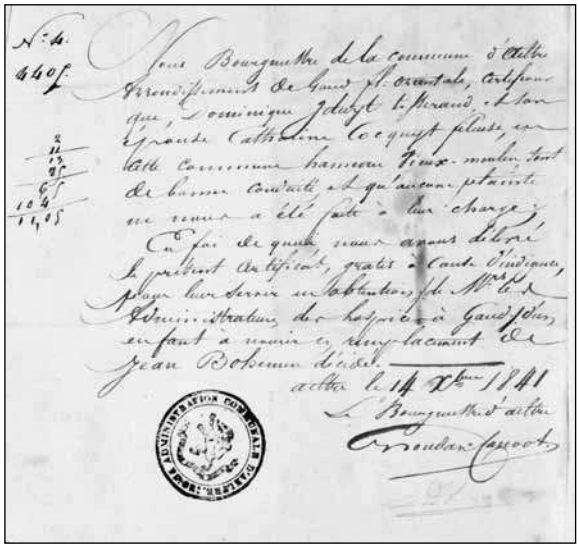

De bepaling dat gezinnen waar al een kind overleed geen vondelingen meer mochten opnemen, werd duidelijk genegeerd of miskend: pour leur servir en obtention d'un enfant à nourir en remplacement de Jean Bohemen décédé. (Kunstcollectie Archief ocmw-Gent)

Het onderzoek naar het tijdstip van overlijden, de duur van het verblijf enz. kan ook iets leren. Van de 54 kinderen die in Aalter aankwamen binnen drie levensmaanden zouden er 13 (24%) overlijden binnen twee weken, 32 binnen het jaar (59,3%). De eerste groep was duidelijk verzwakt of ziek. Eén kind overleed de dag van aankomst.

Het overlijden van de kinderen biedt ons nogmaals een blik op de heersende mentaliteit, hoe de pleegouders – en de gemeenschap? – tegen die kinderen aankeken. We stelden in de overlijdensakten enige verschillen tussen de dorpen vast. Bepaalde elementen kunnen evenzeer aan de gemeentesecretaris of diens schrijver worden toegedicht.
Algemeen stellen we vast dat slechts in iets meer dan de helft (54%) van de overlijdens de aangifte gebeurde door een *zorgouder*. Het gaat telkens om de pleegvader, daar het in de negentiende eeuw hoogst uitzonderlijk was dat een vrouw een aangifte deed, tenzij een vroedvrouw. Gezien zes vondelingen bij hun overlijden bij een weduwe verbleven, komt het gecorrigeerd cijfer op 58%. We bemerken hierbij geen echte verschillen in (de korte) tijd of plaats. Een steekproef bij de aangifte van *eigen* kindersterfte toont ons een ander beeld. We kwamen tot de vaststelling dat 78% van de overlijdensaangiften van kinderen tot 10 jaar gebeurde door de vader of een zeer dichte verwant (grootvader, oom). [82]

82 We deden de steekproef voor Aalter, over 1841 en 1842. Door ook zeer dichte verwanten mee te tellen, moesten we zogenaamd onwettige of natuurlijke kinderen niet buiten beschouwing laten. We beperkten ons tot de eerste honderd overlijdens, wat uiteraard ook een vertekening kan teweegbrengen. De steekproef uitbreiden met Bellem, Lotenhulle en Poeke zou de betrouwbaarheid nog vergroten. Een onderzoek voor zo'n twintig jaar voor de vier dorpen leek ons echter te tijdrovend, of beter een te beperkte meerwaarde te hebben.

Het verschil bedraagt net 20% of een derde. Dit lijkt groot, maar al bij al valt dit misschien nog mee. Louter op basis van het cijfermateriaal kunnen we niet stellen dat de pleegouders zonder meer de vondelingkinderen als *vreemden* beschouwden. Het ten gronde lezen van de akte en de gebruikte formuleringen noopt ons tot het maken van enkele kanttekeningen. Zo werd in Lotenhulle pas vanaf 1841 melding gemaakt van het feit dat het om een vondelingkind ging. Het jaar voordien liet men wel uitschijnen dat de afstamming van het overleden kind niet bekend was. Dit zegt over de al dan niet *opname* in het gezin op zich weinig of niets. Volledigheidshalve moeten we er aan toevoegen dat altijd ofwel Gent als geboorteplaats – vindplaats ware correcter; wat o.a. in Bellem vaak voorkwam – of *vondeling uit de Burgerlyke hospicien te Gent* werd vermeld. In andere gevallen, onder andere in Poeke en in mindere mate in Aalter, ging men dan zeer ver en werd de vinddatum vermeld en de geschatte leeftijd. De Bellemse overheid ging het meest stigmatiserend te werk door voor de afstamming expliciet *dochter van … en van …* of *zoon van onbekend en van onbekend* of iets in die trant op te nemen. In de andere gemeenten was dit veeleer zeldzaam. Minder frequent, maar minstens even stigmatiserend, was de vermelding van het folio- of dossiernummer van het kind in Lotenhulle. Laten we deze uitweiding voor wat ze is en komen we terug op de 54 of 58%. Het gaat om een zelf afgeleid cijfer, gebaseerd op vermeldingen in de zin van dat het kind overleed in de woning van een comparant en/ of door onze voorkennis over het pleeggezin. Het blijkt namelijk dat in net iets meer dan de helft van het gemelde cijfer in de overlijdensakte helemaal geen sprake is van een zekere band tussen de overledene en één van de aangevers. Met andere woorden, zelfs indien de pleegvader de overlijdensaangifte deed, werd geen gewag gemaakt van zijn relatie met het kind. Sterker, in Lotenhulle werd de pleegvader negenmaal als een (*goede*) *kennis* omschreven en tweemaal als *gebuer*. Het ging misschien om de *macht der gewoonte*? Zeer merkwaardig is dat de Lotenhullenaar en pleegvader Petrus Pieters de aangifte als *kennis* deed van het overlijden van iemands anders pleegkind. Dit lijkt niet toevallig. Enkel ook in Aalter attesteerden we nog één kennis. Er bestond zelfs een overtreffende trap. In Bellem kreeg pleegvader/opvoeder Jan Van Heyste het etiket *geen vriend noch maegschaep* (van de overledene = de vondeling Marie Gebuer) opgekleefd, terwijl zijn collega Jan-Baptist Dhooghe in 1830 volgende woorden in de mond werden gelegd: *die zegt niet is van de Overledene geen vriend noch maegschap* (ten overstaan van de vondelinge Stephanie Meta(a)l). *Mindsetting*?
Slechts van 23 (49% van het totale aantal) pleegvaders-aangevers is expliciet sprake van een bijzondere connectie. Het ging om de termen *opvoeder* en *voeder*, alsook *voesterkind* en *voesteraar* waarover we het hoger al hadden.

Hereniging

Ons cijfer van 7,8% voor hereniging lijkt op het eerste gezicht gevoelig

hoger dan de algemene Gentse waarde van 5,4%.[83] Maar net zoals met de overlijdens moeten we een omzetting uitvoeren op de 69% bestedelingen. We bekomen dan 5,38% of dus een identiek aandeel. Vermoedelijk werden meer kinderen teruggevraagd, maar had het noodlot intussen toegeslagen.

Bij Victoria Delent (°28 april 1841) *werd een deel van dit heiligenprentje gevonden. Haar moeder, Eugenia Claeys, toevallig (?) uit Aalter, bracht het onderste stukje binnen en kreeg het kind mee naar huis op 20 juli 1842.*
(Kunstcollectie Archief ocmw-Gent)

Op de briefjes die vondelingen bij zich droegen, werd soms aangegeven dat de ouder(s) de situatie als tijdelijk beschouwde(n) en het kind zou(den) terughalen als de eigen toestand was opgeklaard. Ook de herkenningstekens drukten die wens of bedoeling uit.

In het Aalterse werden de meeste kinderen op nog jonge leeftijd teruggehaald (64% voor de tweede verjaardag). Het jongste kind was nog geen twee maanden oud (Melania Wittevrongel °3 augustus 1835; bij Jean Waerlop in Lotenhulle uitbesteed van 15 augustus tot 30 september 1835), het oudste iets meer dan acht jaar (Felix Van Lubeck °28 januari 1837; van 6 oktober 1837 tot 30 maart 1845 bij Carolina De Walsche, weduwe Jan Francies De Splenter, in Aalter). Aan dit laatste geval is een merkwaardig verhaal verbonden. Felix werd namelijk door zijn moeder, Seraphina Verbauwen, opgehaald zonder enig medeweten van de vondelingenadministratie. De *voedster* deelde dit – pas – mee op 23 mei daaropvolgend. Dit geeft heel wat tot nadenken: de moeder (toen wonend in Gent) wist dus blijkbaar waar haar kind was en de verantwoordelijke bleek hierin blijkbaar ook vrij gerust. De moeder tekende nadien een verklaring voor de terugname. We vermoeden dat dit voorval een staartje kreeg (zie verder).

83 Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 150.

Ook de teruggave, in feite het vondelingschap ervan, van een driejarig kind stemt tot nadenken. Desideer Hulen werd op 14 mei 1835 in de schuif aangetroffen. De jongen was toen al ruim drie jaar oud. In tegenstelling tot andere vondelingen kende men toen duidelijk zijn geboortedatum … en zijn volledige naam. Uit het digitaal dossier valt niet op te maken hoe dit komt. Hij werd op 23 mei naar Pieter Transon in Bellem gestuurd. Eind juni komt zijn vader, Joannes, er al terug om. Dit lijkt meer het verhaal van een verlaten kind, waarvan de ouders het even niet zagen zitten.
Ook een derde geval lijkt niet zo koosjer. Victoria Delent werd op 6 mei 1841 in de Gentse *rolle* gevonden. Het medisch personeel schatte haar acht dagen oud te zijn. Op 21 mei volgde de uitbesteding bij Bernard Lambrecht en zijn echtgenote Melanie De Peyser. Dit koppel had toen zelf ook een dochtertje van bijna drie maanden. De familie Lambrecht ontfermde zich ruim een jaar over haar. Op 20 juli 1842 werd ze er weggehaald met een specifiek doel, namelijk de teruggave aan haar moeder. Ze bleef eerst nog twee dagen in Gent en keerde dan terug naar … Aalter. Haar moeder, Eugenia Claeys, waarover we momenteel verder niets met zekerheid weten, woonde – puur toeval ? – hier. Doorgestoken kaart?

Een laatste voorbeeld brengt nog enkele niet onbelangrijke elementen van de teruggave naar voren. Wilhelmina De Brienne (°27 juni 1839) verbleef tot 25 oktober 1840 bij het Aalterse paar Domien Iduyt-Cocquyt. Het kind werd die dag overgedragen aan haar moeder. Meerdere documenten tonen aan dat vanuit het vondelingenhuis een vrij grondig onderzoek werd gevoerd naar de gegrondheid van de claim. De moeder zal verteld hebben dat haar kind oorspronkelijk Judith Lefever heette, wat effectief blijkt uit een uittreksel van de Gentse burgerlijke stand. De afgifte in 1840 (alsook het ontbreken van het dossiernummer) maakt duidelijk dat het nadien aan het dossier werd toegevoegd als bewijsstuk. Van tal van vondelingen bestaat geen voorafgaandelijke geboorteakte, maar door de bevalling in de vroedkundige school kon men hier niet onderuit. Hierdoor vernemen we ook dat de dokter de leeftijd van het kind niet bepaald correct had ingeschat: ruim veertien in plaats van acht dagen. Een vroeggeboorte? Daarnaast treffen we een attest van de commissaris van politie in verband met haar verblijf in Gent.
Een briefje bij het kind in de schuif gevonden vermeldde haar geboorte in Gent zonder meer en gedoopt als Wilhelmina, dus als doelbewust misleidend. Een tweede briefje is helaas niet volledig zichtbaar.
Dit is wel zo met de door de moeder ondertekende verklaring hoe lang haar kind door de Godshuizen werd onderhouden. In principe moesten de kosten voor de opvang worden vergoed. Veel ouders konden dit eenvoudigweg niet, wat vanzelfsprekend is gezien hun eigen precaire toestand. Er volgde dan een vermindering of zelfs volledige kwijtschelding.[84]

Bij de teruggave van Melania Wittevrongel (zie begin van dit item) noteerde men in haar dossier *Dit kind is behandigt aen haere moeder en die alle*

84 Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 150-151.

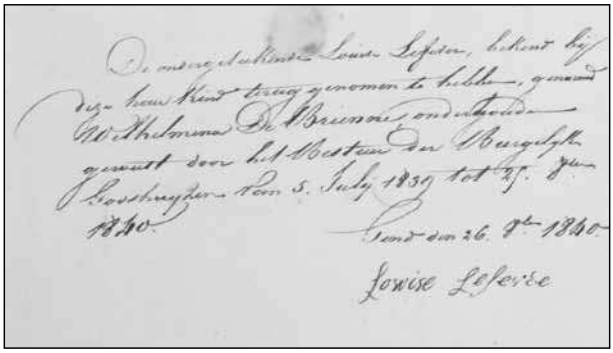

Verklaring van Louise Lefever dat ze haar kind heeft teruggenomen en hoe lang het door de Godshuizen werd onderhouden.
(Kunstcollectie Archief ocmw-Gent)

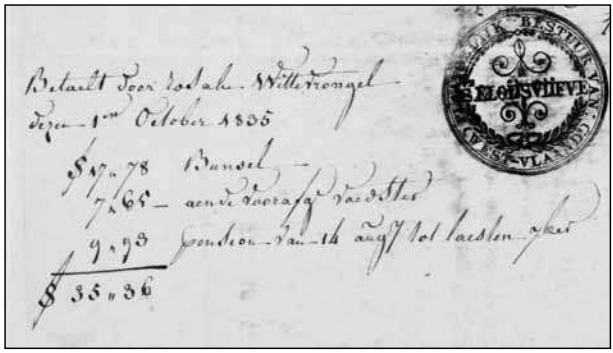

De berekening van de kosten voor de teruggave van Melania Wittevrongel gebeurde op het attest van de burgemeester van Sint-Eloois-Vijve, dat Rosalia haar moeder was.
(Kunstcollectie Archief ocmw Gent, dossier 3598)

onkosten betaelt heeft volgens rekening hier nevens $35,36. Hoe kwam ze plots aan dat geld?

Herplaatsing

We wezen er al op dat de opvang in het Aalterse voor sommige kinderen niet hun eerste was. Eén kind was al aan zijn zesde pleeggezin toe. Voor bijna 17% van de vondelingen was Aalter evenmin hun laatste bestemming. Hun leeftijd kon sterk variëren. Er wordt vaak op gewezen dat overplaatsingen niet gunstig waren voor de ontwikkeling van het kind.[85] Misschien was dit echter nodig en wel goed, want er kunnen meerdere zaken aan de basis ervan liggen: de onhandelbaarheid van het kind, de slechte behandeling door de *opvoeders* of hun vraag niet langer voor de verzorging in te staan.[86] We willen hierbij alvast de controle op de pleeggezinnen kort onder de loep nemen. We vermeldden in die zin al het toezicht door de burgemeester of de pastoor. In een gedrukte brief uit 1844 gericht aan de Aalterse burgemeester i.v.m. de plaatsing van Maria Tym bij Jan-Baptist Huyvaert lezen we onder meer: *... en houd de oog dat die*

85 Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 134.
86 Lien CEÛPPENS, *a.w.*, 91.

opgepast worden met zorg en menschlievendheid; ware het zaken, buiten myne verwagting, sommige slegt behanded wierden, verzoeke UE. my daer van seffens kennis te geven … om te besluiten *Betrouwe dat uwe goede waekzaemheid op die ongelukkige een troostig gevolg zal hebben.*[87] Dit was lange tijd de enige controle. Met andere woorden was die enorm gering, zeker als men bedenkt dat plattelandsgemeenschappen veel zaken bedekt hielden en intern wensten of probeerden te regelen.[88] Ook de grotere afstanden tussen vondelinghuis en de uitbestedingsgemeenten maakten controle moeilijker. Vanuit Gent werd pas na 1850 een eigen inspectie uitgebouwd. Dit kwam neer op minstens één, onaangekondigde, inspectie per jaar. De moeilijkheden die men soms had om pleeggezinnen te vinden, leidde ook tot het veronachtzamen van een echte selectie.[89]

Op de redenen van overplaatsing binnen de gemeente hebben we zo goed als nooit zicht. Eenmaal werd een kind blijkbaar bij een zoon van het oorspronkelijk pleeggezin ondergebracht, maar daar werd officieel niets van gemeld (ook taak burgemeester).

Op 5 juli 1847 kreeg het Aalterse gemeentebestuur, zonder enige uitleg, de opdracht om Hendrik Van Imola, Maria Tym en Helena Ruelle, met al hun kleding, zo vlug mogelijk naar Gent over te brengen. Van de eerste kunnen we vermoeden dat het enerzijds wegens ziekte was en anderzijds door het overlijden van de pleegvader (enkel een 22-jarige dochter kon nog voor hem zorgen), wat alvast ook bij anderen voorkwam, daar hij het jaar daarop in het gesticht overleed.[90] Ook de laatste bleek het jaar daarop ziek en zou kort daarna overlijden. We bevonden ons toen uiteraard in een zeer hevige allesomvattende crisis, met gebrek aan werk, aan voedsel … Kregen de kinderen geen goede oppas?

Het doornemen van enkele dossiers brengt aan het licht dat sommige kinderen met problemen kampten. De band met het vondelingschap kan niet door ons worden aangetoond, hooguit vermoed. Aldus werd Celestien Hemel steeds maar langer, ook bij voedsters in het vondelingenhuis, opgevangen. De betalingen voor opvang stoppen maar als hij al 42 jaar is. Dit wijst er op dat hij speciale zorgen nodig had. Hij overleed trouwens, weliswaar veel later, in het Guislaininstituut of *l'hospice des hommes alienés*. Hij was vermoedelijk al geruime tijd krankzinnig.

Van de zwakke positie van Barbara Camelia werd mogelijks, letterlijk, misbruik gemaakt. Zij werd als twaalfjarige verkracht door een man uit Lotenhulle, niet ver van haar verblijfplaats en zij kende trouwens haar belager.

---

87 GAA, *fonds Aalter modern*, 624.1 (Vondelingen en verlaten kinderen).

88 In een totaal andere context, maar eenzelfde geest: Peter LAROY, *Misdaad op het platteland. Enkele indrukken voor Lotenhulle (1845-1890)*, in: Land van de Woestijne 30/1 (2007), 50 (uitstel gevangenisstraf).

89 Godelieve WILLEMS, *a.w.*, 134 en 144.

90 Luc DE BAETS & Filip BASTIAN, *Aalterse pleeggezinnen …*, 162-163.

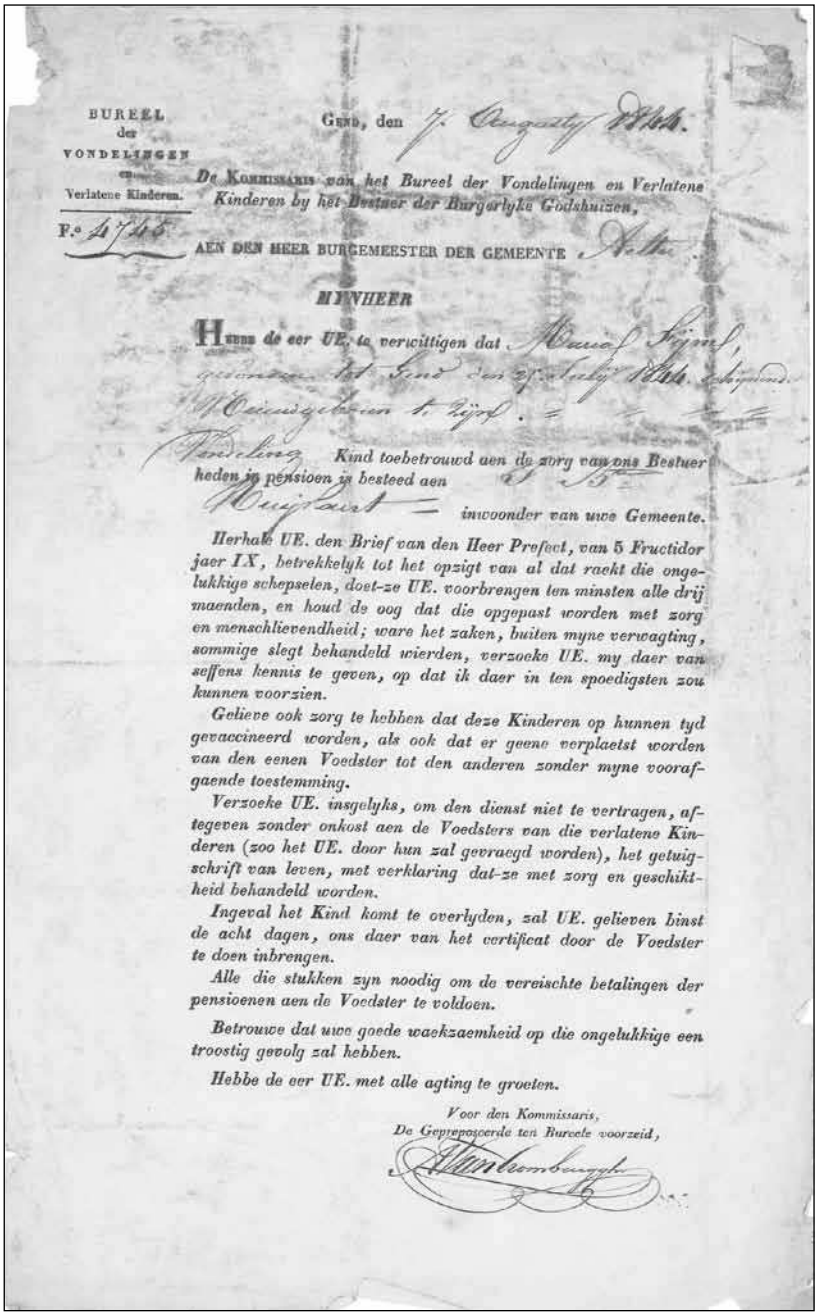

BUREEL
der
VONDELINGEN
en
Verlatene Kinderen.

F.° 4715

Gent, den 7. Augusty 1844.

De Kommissaris van het Bureel der Vondelingen en Verlatene Kinderen by het Bestuer der Burgerlyke Godshuizen,

AEN DEN HEER BURGEMEESTER DER GEMEENTE Aelter.

MYNHEER

Hunne de eer UE. te verwittigen dat Maria Fijns, geboren het Jaer den 27 Julij 1844. [illegible] Oeningsbeen te Lijst.

Vondeling Kind toebetrouwd aen de zorg van ons Bestuer heden in pensioen te besteed aen Huijsaert — inwoonder van uwe Gemeente.

Herhale UE. den Brief van den Heer Prefect, van 5 Fructidor jaer IX, betrekkelyk tot het opzigt van al dat raekt die ongelukkige schepselen, doet-ze UE. voorbrengen ten minsten alle drij maenden, en houd de oog dat die opgepast worden met zorg en menschlievendheid; ware het zaken, buiten myne verwagting, sommige slegt behandeld wierden, verzoeke UE. my daer van seffens kennis te geven, op dat ik daer in ten spoedigsten zou kunnen voorzien.

Gelieve ook zorg te hebben dat deze Kinderen op hunnen tyd gevaccineerd worden, als ook dat er geene verplaetst worden van den eenen Voedster tot den anderen zonder myne voorafgaende toestemming.

Verzoeke UE. insgelyks, om den dienst niet te vertragen, aftegeven zonder onkost aen de Voedsters van die verlatene Kinderen (zoo het UE. door hun zal gevraegd worden), het getuigschrift van leven, met verklaring dat-ze met zorg en geschiktheid behandeld worden.

Ingeval het Kind komt te overlyden, zal UE. gelieven binst de acht dagen, ons daer van het vertificat door de Voedster te doen inbrengen.

Alle die stukken zyn noodig om de vereischte betalingen der pensioenen aen de Voedster te voldoen.

Betrouwe dat uwe goede waekzaemheid op die ongelukkige een troostig gevolg zal hebben.

Hebbe de eer UE. met alle agting te groeten.

Voor den Kommissaris,
De Gepreposeerde ten Bureele voorzeid,

[illegible]

Brief van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen aan de burgemeester met de mededeling bij wie een vondeling wordt uitbesteed en met plichten en aandachtspunten, 7 augustus 1844.
(Gemeentearchief Aalter, Vondelingen en verlaten kinderen)

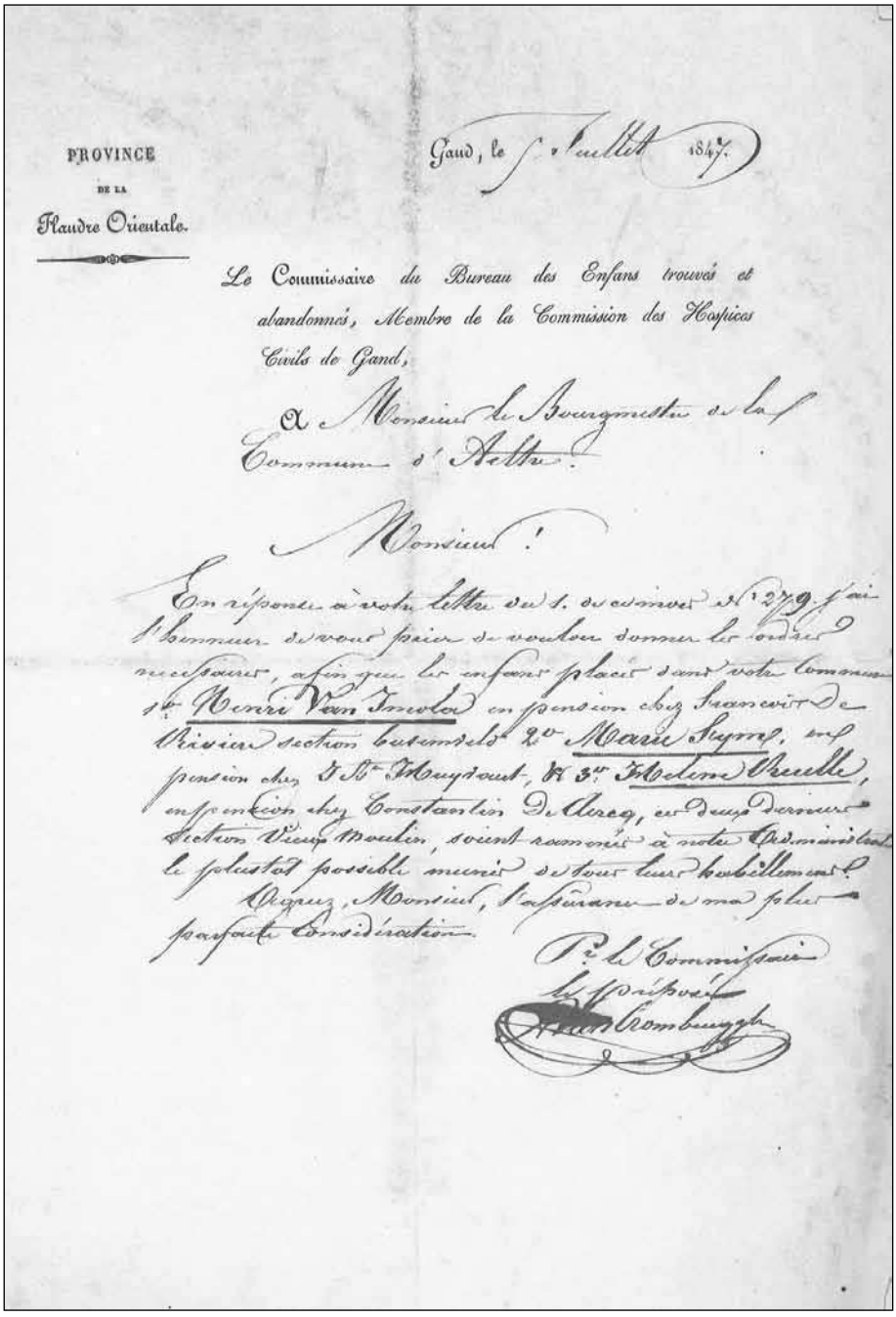

PROVINCE
DE LA
Flandre Orientale.

Gand, le 5 Juillet 1847.

Le Commissaire du Bureau des Enfans trouvés et abandonnés, Membre de la Commission des Hospices Civils de Gand,

A Monsieur le Bourgmestre de la Commune d'Alost.

Monsieur !

En réponse à votre lettre du 1. de ce mois N° 279 j'ai l'honneur de vous prier de vouloir donner les ordres nécessaires, afin que les enfans placés dans votre Commune 1° Henri Van Imola en pension chez Francois de Brisier section batarde 2° Marie Suym, en pension chez J. B. Muysaert, N 3° Helene Breulle, en apprentissage chez Constantin De Arcq, ces deux dernier section Vieux Moulin, soient remis à notre Administration le plustôt possible muni de tous leurs habillements.

Agréez, Monsieur, l'assurance de ma plus parfaite Considération.

P. le Commissaire
le Conseiller
Van Coombruggh

Brief met opdracht aan de Aalterse burgemeester om drie vondelingkinderen zo vlug mogelijk terug naar de Godshuizen te sturen, 5 juli 1847.
(Gemeentearchief Aalter, Vondelingen en verlaten kinderen)

Het gemeentebestuur nam hierin duidelijk zijn verantwoordelijkheid, liet het kind door een dokter onderzoeken, maakte proces-verbaal op, stuurde dit door aan de procureur des konings en verwittigde ook de Godshuizen. Het bestuur stelde zelf voor de vondelinge te laten weghalen, wat effectief vrij kort daarop gebeurde. Het lijkt er op dat voor haar dan een echte helletocht begon.[91]

We vermeldden hiervoor ook al het rechtstreeks weghalen door de moeder van Felix Van Lubeck bij de weduwe De Splenter. Twee weken nadat dit was uitgelekt, haalde de administratie haar ander pleegkind weg. Het vertrouwen was blijkbaar geschonden. Bij de al meermaals genoemde vervangouders Van Dommele in Lotenhulle werden de laatste drie kinderen op enkele dagen tijd in februari 1842 weggehaald. De vrouw was toen al ruim drie jaar weduwe. De reden hier blijft ons onbekend, maar er moet duidelijk iets aan de hand zijn geweest.

Ontslag, afdanking, toevertrouwd aan …

De begrippen in het titeltje staan in verband met het einde van de betaalde uitbesteding of de zogenaamde *emancipatie*. We wezen er, bij de behandeling van de vergoedingen, al op dat dit gebeurde omstreeks 12 of 14 jaar. Slechts iets meer dan 18% van vondelingkinderen die in Aalter werden geplaatst bereikten ook in Aalter die leeftijd.

In dit verhaal is de familie Joos en Eugenia Van Wassenhove-Wa(e)rniers merkwaardig. Dit gezin nam in totaal drie vondelingen in huis. Zij zouden alle drie tot het kleine kransje toetreden. We zouden kunnen concluderen: bij Van Wassenhove werd men groot, figuurlijk dan met de betekenis dat men volwassen werd. Dit moet hoe dan ook wijzen op een goede opvang en verzorging. Voor het koppel zelf moet dit zeer pijnlijk zijn geweest. Van de ons bekende zeven eigen kinderen zouden er vijf nooit hun eerste verjaardag vieren, een ander werd ongeveer vijf jaar en enkel Felix had meer geluk. De drie vondelingen kwamen bij hen niet terecht ter vervanging van de eigen kinderwens, zij het wel dat er twee arriveerden kort na het overlijden van een eigen kind.[92] Het lijkt erop dat deze kinderen als het ware als eigen kinderen werden behandeld en zo een echte kans kregen op te groeien.
Voor Joos Madrid bij de familie Karel Louis en Marie Vuylsteke-Van Kerrebroeck herkennen we iets gelijkaardig. Hij werd een maand na het overlijden van hun eerste kind opgenomen. Hun vier volgende eigen kinderen leefden hooguit enkele maanden, waarvan hij, cru gesteld, wist te profiteren.[93] Hij werd slechts 20 jaar (zie bijlage 2).

91 We hopen binnenkort over dit voorval een artikel te publiceren in Heemkundige Bijdragen uit het Meetjesland onder de titel *Barbara Camelia (Gent 1830-Geel 1892): verworpen, verkracht, verdwaald*.
92 Luc DE BAETS & Filip BASTIAEN, *Aalterse pleeggezinnen …*, 143-144.
93 IBIDEM, 166-167.

Het verhaal van Victor Morlaix is enigszins anders. Hij had ook het geluk in de plaats van een overleden zuigeling te treden. Bij hem ging het om het laatste kind van Jan Verhoye en Sofie De Roest.
Een nog andere situatie vinden we bij Francies Verhoye en Coleta Bra(e)ckeveldt. Voor zover bekend, had dit paar geen kinderen. Dit gaf vermoedelijk aanleiding tot de opvang van twee vondelingen, dus ter compensatie van de eigen kinderwens, te meer daar dit gebeurde toen ze al 40 en zelfs 50 jaar oud waren.[94] Tot hun geluk werden de vondelingen er als eigen kinderen opgevoed en groeiden ook echt op.

Na hun ontslag bleven vondelingen toch nog onder controle of voogdij van de instelling tot aan hun meerderjarigheid of huwelijk. In de praktijk verloor men ze vaak uit het oog. De eerste jaren viel dit nog mee en ziet men voor heel wat van hen een document in verband met het doen van hun eerste communie, doorgaans op de leeftijd van twaalf à vijftien jaar. Een adreswijziging of bij wie ze woonden, is helaas vaak niet aangevuld. Dit verklaart deels het toevallig op het spoor komen van oudere vondelingen, zoals Celestina Passabel die tweemaal als dienstmeid bij onderwijzer Leonard David introk.[95] Van hem zouden we kunnen aannemen dat dit wel enigszins caritatief was. Ze deed enkele jaren vroeger ook al haar communie in onze gemeente. Ze was blijkbaar voordien in Knesselare geëmancipeerd, maar een onduidelijke aantekening gewaagt van toch nog een vergoeding voor een *nourriant* in Aalter.[96]

2.4 Op eigen benen

Voor de echt Aalterse geëmancipeerde kinderen, slechts twaalf in totaal, probeerden we de lotgevallen na die datum in beeld te brengen. Gezien dit beperkte aantal, dat nog slonk doordat een drietal spoorloos wist te verdwijnen, moeten we net zoals bij enkele vorige items meer exemplarisch of individueel te werk gaan. Daarnaast zouden er nogmaals twee als twintiger overlijden. Dit op zich is ook al veelzeggend. Van Joos Madrid weten we dat hij een *mismaakte* neus had. Op zich lijkt dit niet verontrustend, maar gezien hij (mede) hierdoor definitief voor legerdienst werd vrijgesteld, kan dit zijn volledige leven hebben bepaald. Waren ze *getekend* door hun verleden?

We zijn het best geïnformeerd over de beroepsactiviteiten van de groep. Ondanks het beperkte aantal is duidelijk dat ze moesten tevreden zijn met die met het minste aanzien en navenante verdiensten. In vergelijking met hun pleegouders kan er ook absoluut geen sprake zijn van een positieve sociaaleconomische mobiliteit of promotie.

---

94 IBIDEM, 170-171.

95 GAA, *fonds Aalter modern*, 520.1 (bevolkingsregister 1847-56, deel 2, f° 108 en 1857-66, deel 2, f° 78). Ze kwam een eerste maal uit Bellem en trok naar Brugge (augustus 1854 – november 1855); ze kwam terug in september 1856 en trok in september 1868 naar Gent.

96 Archief ocmw Gent, dossier 3709.

We zien meerderen aanvankelijk actief als dienstbode en op iets latere leeftijd wordt deze job ingewisseld voor die van werkman/dagloner. De eerste werkzaamheden worden algemeen beschouwd als een transitieperiode tussen de kindertijd en het volwassen leven. Op het platteland kon dit al vanaf de leeftijd van 10 à 14 jaar.[97] Of dat voor de gastgezinnen vóór de emancipatie al financieel interessant was, lijkt twijfelachtig gezien dienstpersoneel inwoonde en slechts een kleine toeslag boven kost en inwoon kreeg. Bij de vrouwen verliep het niet veel anders: een switch dienstmeid/werkvrouw en een kantwerkster.

De bareelwachter stond misschien toch iets hoger aangeschreven. Hij was trouwens ook opgegroeid bij een zeeldraaier en hij kon, als jongste weliswaar, ook zijn handtekening of toch alvast zijn naam, onder zijn huwelijksakte plaatsen. Hij was dan ook een van de weinigen die met zekerheid tot zijn twaalfde had schoolgelopen. Ook de werkman die doorgroeide naar metselaar klom toch wel iets op de sociale ladder.

Van de zeven personen die we min of meer echt konden volgen, zouden er drie, waaronder de metselaar, naar het noorden van Frankrijk uitwijken. Dit getuigt van de drang om uit de economische malaise weg te willen, maar toont ook aan dat het hen niet voor de wind ging.

De zeven opgegroeide vondelingen die we een zekere periode konden volgen, zouden allen huwen, met iemand van dezelfde status. Dit bleek, zoals we al aanstipten, ook uit de graad van geletterdheid: de partner was telkens gelijk onderlegd (slechts één kon haar naam schrijven). Voor de rest vallen er geen conclusies uit de huwelijken te trekken: we noteerden eenmaal de erkenning van een *voorkind* en eenmaal een flink leeftijdsverschil. Een afwijkend huwelijksgedrag afleiden is bijgevolg onmogelijk. Enkele echtparen kenden een uitgebreid gezin, terwijl één vrouw ten gevolge van het kraambed overleed.

Ook Maria Salon, die als tienjarige naar Ruiselede werd overgeplaatst, bleef nog een tijdlang bij haar zorgouders daar wonen. Had ze heimwee of was het simpelweg het feit van een job als dienstmeid dat ze terug naar Aalter kwam? Ze huwde, verhuisde naar Bellem, kreeg minstens zeven kinderen, verhuisde naar Wortegem …
Het geheel lijkt allemaal vrij gewoon. Ze maken zelf overwegend deel uit van de lagere volksklasse.

BESLUIT

Hoe langer we met dit onderwerp bezig zijn, hoe duidelijker het wordt dat nog meer uitdieping, net als aanboring van bronnen, noodzakelijk is. We zijn er ons van bewust dat we zaken niet behandelden,

97 Danny MATTENS, *Over dienstboden bij landbouwers in Vlaanderen (17de-19de eeuw)*, in: Van Mensen en Dingen 14/4 (2016), 34-35.

soms herhaalden, andere niet zagen, uitzonderingen interessant kunnen zijn of geen uitzondering blijven … Het zeer arbeidsintensieve onderzoek, zoals gezegd, speelde hierbij een rol. Het uitbreiden van het onderzoeksgebied, vooral de lokale elementen, lijkt ook noodzakelijk om relevanter te zijn. De combinatie met het vorige ligt dan moeilijk.

Onze vaststellingen zijn voor een flink deel bevestigingen, maar het kleinschalige, diepgaander, onderzoek brengt ook nuanceringen en verschillen aan. Zo blijkt enkele keren vrij duidelijk dat het wettelijke niet met het werkelijke land overeenstemde. De pleegouders zijn effectief mensen die dichter, letterlijk en figuurlijk, aan de rand van de maatschappij leven: ze oefenen beroepen uit met een lage verdienste, zijn overwegend ongeletterd, wonen met mondjesmaat in het centrum … Hun middelen waren alvast beperkt en net zij wilden (een tijdje) minderbedeelden helpen. Het lijkt de omgekeerde wereld, tenzij ze uiteraard aan zichzelf dachten, een graantje wilden meepikken in eigen voordeel. Het blijft ook verbazen waarom de betere klasse geen enkele keer opduikt, tenzij om te controleren en gunstige adviezen te verstrekken. *Vondelingen* en *een goed werk* ging blijkbaar niet samen, misschien een zeldzame geestelijke te na gesproken.
Of zag de rijkere klasse dit toch als een vorm van het aanzwengelen van de rurale economie?
Deze volksklasse lijkt ook vlug ontgoocheld: het opvangen van vondelingen bestaat grotendeels uit een piekmoment. Daarna heeft men het zowat gezien. Het piekmoment ontstond ook door een amalgaam aan factoren: de armoede, door toenemend aantal vondelingen de nood aan een groter rekruteringsgebied, net naar armere regio's, waar buurten en families elkaar wat beïnvloedden, *veel-ontvangers* te wijten aan oversterfte die ze zelfs misschien deels (onbewust) veroorzaakten …
Dat het opvangen meer uit noodzaak gebeurde, kunnen we ook aflezen uit de overlijdensakten. Zelfs als de pleegvader de aangifte deed, betekende dit niet veel. Voor velen was van een *band* met dat vreemd kind geen sprake. Het (op)voeden was dan ook een vrouwelijke taak. De bronnen daarentegen getuigen van de 19de-eeuwse mannenmaatschappij. De administratie deelt mee bij welke huisvader een kind wordt geplaatst, tenzij het niet anders kan: een weduwe of alleenstaande vrouw. Vrouwen moesten de hachelijke situatie redden … Maar ook bij die vrouwen, net als bij hun mannen, was een vondelingkind niet hun eerste zorg.

Dat dit niet goed was voor de vondelingen is duidelijk. Ze waren in het Aalterse zeker niet beter af dan elders. Toch had een deel van hen geluk: ze groeiden als het ware op als een lid van het gezin. Maar dit leidde ook voor hen niet echt naar stijgende sociale mobiliteit.
Of kinderen die terug naar een echte *thuis* konden, beter af waren, lijkt twijfelachtig.

In 1876, het jaar dat de laatste vondeling in Aalter *emancipeerde*, waren er nog amper sporen van deze groep mensen. Louter theoretisch hadden ze,

hoofdzakelijk in twee decennia een generatie vroeger, drie klasjes kunnen vullen. De overgrote meerderheid overleed jong, een groepje mocht naar *echte* ouders, een gelijkaardig groepje aardde om een of andere reden niet bij ons en kreeg een zoveelste *thuis*. Het *overschotje* groeide op, maar verliet deels Aalter, op zoek naar betere horizonten … Tweederangs kinderen bij de volksklasse: een niet te benijden positie.

BIJLAGE 1
Het gezin Van Dommele-De Keyser

Pieter Jan Van Dommel(e)	ongeletterd
°Gullegem ca. 1780 †Lotenhulle 13 jan 1839	dagloner ('18-'24;'31;'34) wever ('27) spinner ('38)
x Bellem 30 sep 1818	*Veldhoek* - Bellemstraat
Marie Jacoba De Keyser	kon vrij rudimentair haar naam schrijven
°Bellem ca 1796 †Lotenhulle 3 okt 1847/8	spinster ('18)

Hij was weduwnaar van Joanna Therese De Man, die in Gullegem overleed op 22 januari 1814 en waar hij (officieel) bleef wonen. Dit eerste huwelijk bleef mogelijks kinderloos.[1] Dit maakte het misschien gemakkelijker om een eind ver op vrijersvoeten te trekken. Het lijkt dan veeleer eigenaardig dat hij ruim vier jaar celibatair bleef. Het nieuwe koppel is alvast een voorbeeld van het feit dat de verslechterende economische toestand de seksuele activiteit niet intoomde. Of was de afstand net een obstakel om het huwelijk tijdig te regelen? Kwam hij misschien maar af en toe eens langs? Enigszins hiermee in tegenspraak is dan wel dat hij de aangifte deed van hun eerstgeborene. Onze bronnen maakten het evenmin mogelijk af te leiden of ze eventueel voorhuwelijks samenwoonden, wat financieel interessanter zou kunnen zijn. Hij erkende zich wel meteen als de vader, om enkele dagen later te huwen. Dit hoeft niet te betekenen dat er al een huwelijk was gepland.[2]
Meermaals, o.a. bij de geboorte van hun tweede kind, verklaarde hij *niet te konnen naem schryven om reden niet geleerd is*. Haar vader, Jan Ivo, was schoenmaker en kon, zelfs op oudere leeftijd, zijn handtekening beter plaatsen dan zijn dochter. De beroepsvermeldingen voor beiden maken duidelijk dat het koppel tot het plebs behoort.

Kinderen
1. Pieter August °Bellem 25 sep 1818 - †Bellem 8 mei 1820
2. Rosalie Francisca °Bellem 8 maa 1821
3. Augustin °Lotenhulle 11 jul 1824 - †Lotenhulle 14 apr 1892
4. Karel Louis °Lotenhulle 8 sep 1827
5. Melanie °Lotenhulle 12 jul 1831
6. Pieter °Lotenhulle 20 maa 1834 - †Lotenhulle 14 dec 1871

Vondelingen
1. Petronilla Lip (°17 jun 1834): 21 jun 1834 - †28 okt 1834
2. Paul Bystand (°3 nov 1834): 8 nov 1834 – 10 feb 1842 (overgeplaatst in Lotenhulle)

---

1 Gemeentearchief Aalter, *fonds Lotenhulle modern*, 520.1, oude bevolkingsregisters. In de bevolkingslijst van 1818, met latere aanvullingen, werden alvast geen kinderen van zijn eerste vrouw, geboren vóór 22 januari 1814, ingeschreven. Het is uiteraard mogelijk dat ze jong overleden of misschien bij familie achterbleven.

2 Voor 2000 moest ook een burgerlijk huwelijk vooraf worden afgekondigd (via aanplakking/afroeping, cfr. kerkelijke bannen). Er was vrijstelling of inkorting van de wachttijd mogelijk omwille van gewichtige redenen. Registers van huwelijksafkondigingen bestaan slechts in één exemplaar, dat bij de griffie van de Rechtbank van eerste aanleg wordt bewaard.

3. Georgina Van Presbourg (°13 jun 1837): 30 sep 1837 – †29 maa 1838
4. Francies Van America (°27 maa 1838): 7 apr 1838 - †21 mei 1838
5. Jacob Van Candien (°21 apr 1838): 19 mei 1838 - †29 dec 1838
6. Maria Josepha Feliks (°19 mei 1838): 2 jun 1838 - †2 nov 1838
7. Lieven Van Keulen (°5 nov 1838): 1 dec 1838 - 18 feb 1842 (overgeplaatst)
8. Virginia De Welder (°8 maa 1839): 6 apr 1839 - †11 jun 1839
9. Francies Hemeryck (°9 okt 1835): 7 dec 1839 – 10 feb 1842 (overgeplaatst)

Enkel de plaatsing van het eerste vondelingkind gebeurde kort na de geboorte van een eigen kind. Kreeg het – als tweede zuigeling – minder melk? Het meisje overleed na iets meer dan vier maanden. Tien dagen later was er al een opvolger in huis. Die jongen werd mogelijks ook nog gezoogd. Hij overleefde de zuigelingenperiode wel. Een volgende bestedeling volgde pas na bijna drie jaar. Voortaan kan er nog enkel sprake zijn geweest van *dry nursing*. Dit kind was bij aankomst ruim drie maanden oud, maar bezweek n een half jaar. Iets meer dan een week later nam het koppel opnieuw een jongentje in huis. Het overleed eveneens, na amper anderhalve maand. Twee dagen vroeger breidde het geplaatste kroost uit en twee weken later nogmaals. Dit lijkt er sterk op dat de Burgerlijke Godshuizen met een probleem van opvanggezinnen kampte, wat op zijn beurt de kinderen niet ten goede kwam. Beiden overleden aan het einde van dat jaar. Tussen de twee overlijdens in diende zich al een andere vondeling aan. Dit was al het vierde geplaatste kind in 1838. De pater familias overleed zelf in januari 1839, maar dit deed geen afbreuk aan de plaatsingen. In dat jaar arriveerden pensionarissen 8 en 9. Zij waren de laatsten. De laatste was daarenboven vier jaar oud, wat zijn overlevingskans vergrootte. Het andere, jonge kind overleed op de leeftijd van drie maanden. In totaal stierven zes van de negen kwekelingen, op één na allemaal binnen het jaar. De drie anderen werden allen in februari 1842 naar een ander gezin overgebracht. Dit is zeer merkwaardig, maar de reden is ons onbekend. Nog eigenaardiger is dat de weduwe toch nog anderhalve maand betalingen ontving om het jongentje dat in een ander Loots gezin terechtkwam, tijdelijk onderdak te geven.

BIJLAGE 2
Biografische nota volwassen vondelingen

Josephina 't Kint °13 februari 1829
In januari 1840, na een verblijf in Baaigem en opnieuw een opvangperiode in het vondelingenhuis, wordt ze naar Aalter gestuurd. Ze kwam eerst bij Jan-Baptist Huyvaert terecht, maar nog geen drie maand later verzeilt ze bij Joseph De Buysere. Dit werd alvast door de burgemeester aan het bestuur van de Godshuizen in Gent meegedeeld. Ze huwde op 34-jarige leeftijd (8 april 1863) met Karel Lodewijk De Waele. Zij was dienstmeid, hij landarbeider. Ze kregen twee kinderen, die ze beide overleefde. Ze stierf op 15 augustus 1910, 81 jaar oud.

Francisca Japon °24 november 1830
Bleef bij haar ontslag op 31 december 1842 bij haar pleegouder, Joos Francies Van Wassenhove, wonen. Ze huwde in Aalter op 29-jarige leeftijd met Eduard Taghon en zou kinderloos overlijden op 23 december 1890. Haar laatste beroepsvermelding was werkvrouw.

Helena Bystand °3 mei 1832
Zij verbleef slechts bij één opvanggezin, namelijk Joos Francies Van Wassenhove. Zij bleef er ook na haar ontslag ingaand 1 juli 1844. Ze zou pas het jaar daarop

haar Eerste Communie doen (werd pas later de Plechtige en de leeftijd was van meerdere factoren afhankelijk). Zij trok omstreeks 1853 naar het Franse Roncq, waar ze op 24 oktober van dat jaar met de Aalternaar Augustin Dierickx huwt. Ze hadden er een uitgebreid gezin.

Joanna Vreugd °3 november 1832
Ze verbleef als bestedelinge enkel in Aalter, eerst bij Karel De Poorter en tussen haar achtste en twaalfde levensjaar bij Jan Lievens. Zij werd ook na haar ontslag aan zijn zorgen toevertrouwd. Ze verhuisde naar Frankrijk en huwde in Roubaix op 17 augustus 1863 met Theofiel Huyge, afkomstig uit Eke. Er werden daar zeven kinderen geboren.

Cecilia Van der Stoel °31 december 1833
Ze werd aanvankelijk wat over en weer gezeuld, verbleef drie jaar in Destelbergen en kwam dan naar Aalter, bij Joseph Van de Weghe. Ze verbleef bij hem tot aan haar ontslag eind 1846 en werd ook aan hem toevertrouwd. Erna is haar spoor ons bijster.

Jan Van Maldegem °Ouwegem 2 januari 1834
Hij had het geluk om als vondeling een gewone naam te hebben. Hij had dit te danken door gevonden te worden in een kleine gemeente, namelijk Ouwegem, op de wijk Maldegem. Na een maand kwam hij in Aalter bij Joos Francies Van Wassenhove terecht. Hij verbleef er zijn hele uitbestedingstermijn, die liep tot 31 december 1846. Het jaar daarop mocht hij zijn Eerste Communie doen. Bij de militie had hij ook al geluk, al was dit misschien veeleer iets van ongeluk. Hij werd namelijk definitief van legerdienst vrijgesteld, gezien hij *onder de maet* was. Klein kan wijzen op een lagere afkomst en minder goede jeugd. Dit is misschien ten dele niet onwaar. Met 1,57m werd men dikwijls niet afgekeurd. Hij was toen werkman. Hij overleed op 7 september 1857, slechts een goede 23 jaar oud. Hij was toen dienstknecht, vermoedelijk bij Jan-Baptist Cocquyt, bij wie hij op het Dorp woonde.

Livin Van Coppenhagen °8 maart 1839
Hij verbleef 2 ½ maand bij Jeroom Thys in Aalter en verhuisde dan binnen de gemeente om zijn intrek te nemen bij Aug(ustin) De Meester. Op 31 maart 1851 werd hij afgedankt en toevertrouwd aan zijn pleegouder. Voorlopig is er niet meer informatie beschikbaar.

Joos Madrid °7 december 1839
Hij kwam na ongeveer 2 ½ maand verblijf bij een voedster naar Aalter, in het gezin van (Karel) Louis Vuylsteke. De man was aanvankelijk dagloner, maar beproefde zijn geluk ook als kramer en winkelier. Eind maart 1852, hij was dus ook ruim 12 jaar oud, werd hij afgedankt, maar bleef toevertrouwd aan de zorg en controle van zijn pleeggezin. Door de militieregisters weten we dat hij ook slechts 1,58m groot was en een dikke neus had. Dit laatste bleek meer dan dat te zijn, namelijk een mismaakte neus, die aanleiding gaf tot zijn definitieve vrijstelling voor legerdienst. Of dit ook de oorzaak van zijn vroegtijdige dood, net geen 20 jaar, was, is niet bekend. Opmerkelijk is ook dat hij voor zijn uitbesteding maar liefst 76 dagen in het vondelingenhuis verbleef. Dit is de langste periode voor vondelingen besteed in Aalter. Of zijn neus ook hiervoor iets tussen zat, is even speculatief.
Zijn familienaam werd vaak verbasterd, zoals Madrick of Matterick. Dit getuigt mogelijks van weinig respect. Hij was beroepshalve dagloner.

Victor Morlaix °13 december 1839
Hij bracht, op een kort verblijf in het vondelingenhuis na, zowat zijn hele uitbestede

vondelingentijd door bij het gezin van Jan Verhoye. Hij bleef daar in de Weststraat of het Patersveld ook wonen na zijn twaalfde. Bij de inschrijving voor de militie geeft hij op *ongeleerd* te zijn. Hij is werkman, 1,68m groot en werd *capable* geacht voor dienst.
Hij vertrok naar Rijsel, waar hij als metselaar aan de slag was, en kwam terug om op 18 januari 1865 met Camilla Van de Sompele te huwen. Ze erkenden een kind, Maria Theresia, geboren in 1863. Het kleine gezin trok opnieuw naar Rijsel, waar nog negen kinderen volgden.

Catharina Zonnebeke °28 april 1844
Ze verbleef tot eind 1846 in Knesselare en verhuisde dan naar Aalter, bij Francies Verhoye. Haar ontslag volgde op 30 september 1858. Veertien jaar was toen de gangbare leeftijd. In april 1860 werd ze opnieuw opgenomen door de Burgerlijke Godshuizen en Francies Verhoye staat blijkbaar weer voor haar in, want hij ontvangt vergoedingen tot eind maart 1864. De aanleiding voor deze verrassende wending bleek ziekte te zijn. Na haar twintigste blijkt alles goed, want Catharina is kantwerkster en huwt in Aalter op 28 april 1869 met Constant Strobbe. Na drie weken wordt al het eerste kind geboren. Een tweede levenloos geboren jongentje op 28 augustus 1870 wordt ook haar 's anderendaags fataal: kraambedsterfte.

Adolf Pirmus °23 oktober 1853
Hij werd pas op de leeftijd van 10 maanden in de schuif gelegd. De vierde dag mocht hij al richting Aalter vertrekken, waar hij terecht kon bij de familie Francies Verhoye-Bra(e)ckeveldt. Hij bleef er uitbesteed tot eind maart 1868. Nadien bleef hij bij het gezin ingeschreven om tussen 1867 en 1880 spoorloos te verdwijnen. Hij was toen *werker*.

Maurits Preso °10 mei 1862
Hij verbleef slechts vijf dagen bij een voedster en verkaste dan naar de familie Ferdinand Herteleer-Wille, die aanvankelijk mogelijks in Ursel woonde. De man was zeeldraaier, zij naaister, waardoor ze toch een sport hoger stonden op de sociale ladder. Hij verbleef er, als *hospicie kind*, heel zijn reguliere bestedingstijd, tot eind augustus 1876. Hij bleef bij de familie, maar trok ook elders als *dienstbode* in. Na 1890 treffen we hem aan als bareelwachter bij de *staatsijzerweg*. Door zijn beroep leert hij mogelijks zijn toekomstige kennen, want zijn schoonvader was ook bareelwachter. Hij trouwt op 20 april 1893 in Oostkamp met Silvie Cappaert. Het koppel woont enkele jaren in Aalter, maar verhuist eind 1899 naar Oostkamp.